

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

2020

Andrea Čechová

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Role hodnot ve výchově romských rodičů

Bakalářská práce

Autor: Andrea Čechová
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci
v etopedických zařízeních
Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Andrea Čechová
Studium: P17P0664
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci v etopedických zařízeních

Název bakalářské práce: **Role hodnot ve výchově romských rodičů**

Název bakalářské práce The role of values in the education of Roma parents
AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zaměřuje na roli hodnot ve výchově romských rodičů. Na začátku se práce zabývá Romy a jejich pojetím rodiny, co považují za rodinu. Dále se práce zabývá hodnotami společnosti ve výchově, obsahy a směry výchovy. V závěru práce bude uveden postoj romských rodin vůči obecným společenským hodnotám. Výzkumná část obsahuje kvalitativní šetření, které bude uskutečněno za pomoci rozhovorů s romskými rodiči. Z rozhovorů poté budou zpracovány informace pomocí analýzy a následné syntézy. Cílem práce je popis dominantně se projevujících hodnotových orientací ve výchově v romské rodině.

BALVÍN, JAROSLAV, DUŠAN ŠLOSÁR, LENKA VAVREKOVÁ. ROMOVÉ (VE SPEKTRU MEZINÁRODNÍCH VĚDECKÝCH STUDIÍ). PRAHA : HNUTÍ R, 2010. ISBN 9788086798042
BITTNEROVÁ, DANA, DAVID DOUBEK, MARKÉTA LEVÍNSKÁ. FUNKCE KULTURNÍCH MODELŮ VE VZDĚLÁVÁNÍ. PRAHA: KARLOVA UNIVERZITA, 2011. ISBN 978-80-87398-18-0. RYBÁŘ, RADOVAN, PETR JEMELKA, MARTA GOŇCOVÁ, MILAN VALACH, RADIM ŠTĚRBA, SVATOPLUK NOVÁK, JOZEF MEČIAR, ERIKA VONKOVÁ A JIŘÍ NOLČ. ČLOVĚK - SPOLEČNOST A VÝCHOVA K HODNOTÁM. 1. VYD. BRNO: MASARYKOVA UNIVERZITA, 2011. ISBN 978-80-210-5713-5.
ŠOTOLOVÁ, EVA. VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ. KAROLINUM, 2008. ISBN 978-80-246-1524-0

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta
Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.
Oponent: doc. PhDr. Jiří Semrád, CSc.
Datum zadání závěrečné práce: 6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Andrea Čechová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Gabriele Caltové Hepnarové, Ph.D. za odborné vedení práce a cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a svému příteli, kteří mě během psaní této práce podporovali.

Anotace

Čechová, Andrea. *Role hodnot ve výchově romských rodičů*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. s. 49. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se věnuje roli hodnot ve výchově romských rodičů. Teoretická část je rozdělena do tří hlavních kapitol. První kapitola se zabývá charakteristikou romského etnika, jeho původem a také aktuální situací romského etnika v České republice. Druhá kapitola podrobněji popisuje charakteristické rysy romské rodiny, práva a povinnosti jednotlivých členů rodiny s ohledem na pohlaví. Třetí a poslední kapitola teoretické části je zaměřena na vymezení a pojetí hodnot, dále také na hodnoty Romů a provázanost výchovy a hodnot. Čtvrtá kapitola popisuje kvalitativní výzkumné šetření, které bylo uskutečněno pomocí rozhovorů s romskými rodiči. Toto výzkumné šetření bylo vedeno za účelem zjistit, jaké jsou dominantně se projevující hodnotové orientace ve výchově v romské rodině, zda rodiče reflektují své hodnoty ve výchově a jakým způsobem.

Klíčová slova: Romové, Hodnoty, Výchova

Annotation

Čechová, Andrea. The role of values in the education of Roma parents. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2020. p. 49.

The bachelor thesis deals with the role of values in the education of Roma parents. The theoretical part is divided into three main chapters. The first chapter deals with the characteristics of the Roma ethnicity, its origin and also the current situation of the Roma ethnicity in the Czech Republic. The second chapter describes in detail the characteristics of the Roma family, the rights and duties of individual family members with respect to gender. The third and last chapter of the theoretical part focuses on the definition and conception of values, as well as on the values of Roma and the interconnection of education and values. The fourth chapter describes a qualitative research that was conducted through interviews with Roma parents. This research was conducted in order to find out what are the dominant values values in education in the Roma family, whether parents reflect their values in education and how.

Keywords: Roma, Values, Education

Obsah

Úvod	7
1 Charakteristika romského etnika	10
1.1 Cesty Romů a proměny životního stylu	10
1.2 Aktuální situace Romů na území České republiky	12
2 Život v romské rodině	15
2.1 Charakteristika tradiční romské rodiny	15
2.2 Práva a povinnosti ženy v tradiční romské rodině	17
2.3 Práva a povinnosti muže v tradiční romské rodině	18
2.4 Postavení dítěte v tradiční romské rodině	20
3 Vymezení a pojetí hodnot	22
3.1 Obecné vymezení osobních hodnot	22
3.2 Odlišnost hodnot Romů	24
3.3 Hodnoty a výchova	25
4 Empirická část	28
4.1 Vědecko-výzkumný problém	28
4.2 Cíl výzkumu	28
4.3 Výzkumná metoda	29
4.4 Výzkumný vzorek	29
4.5 Analýza a interpretace dat	30
4.6 Vyhodnocení vědecko-výzkumných otázek	38
4.7 Shrnutí	40
Závěr	42
Seznam literatury	44
Seznam příloh	49

Úvod

V dnešní společnosti stále přetrvávají negativní názory na romské etnikum. Přestože Romové na území České republiky ušli v rámci celospolečenského zařazení dlouhou cestu od nesnášenlivosti, nacistické genocidy, nuceného sestěhování až po počátky integrace, stále dle názoru autorky nedošlo k úplné integraci a uklidnění společenské situace. Společnost stále naráží na neslučitelnost dvou a více rozdílných kultur. Negativní celospolečenské postavení Romů má velký vliv na jejich zařazení do pracovního procesu, vzdělávání a výchovy. Pro stereotypy a předsudky však nedochází k nápravě této situace a společnost nemůže najít adekvátní řešení této situace. Ze zkušenosti autorky se tyto negativní postoje vůči romským dětem objevují už i mezi pedagogickými pracovníky.

Cílem této teoreticko-empirické práce je popis dominantě se projevujících hodnotových orientací ve výchově romské rodiny Analýza hodnotových orientací romských rodičů by následně mohla pomoci pedagogickým pracovníkům v etopedických zařízeních lépe pochopit chování romských dětí. Základem pro pochopení charakteristického chování tohoto etnika je obeznámení se s jejich kulturou, historickým kontextem, žebříčkem životních hodnot a charakteristickými rysy rodiny. Všechny tyto složky jsou předávány z generace na generaci a s aktuální situací v České republice proměňují vzorce chování rodičů, a to bylo impulzem pro napsání této bakalářské práce. Celý tento balík informací poté může přispět k následné lepší spolupráci mezi pedagogickým pracovníkem a romskou rodinou a také k následnému pochopení jejich chování ze stran pracovníků.

Teoretická část této práce bude postavena převážně na 3 kapitolách, které budou popisovat romský původ a historický kontext z pohledu proměn životního stylu a postavení ve společnosti. Dalším tématem této práce bude tradiční romská rodina a role jednotlivých členů v ní. Poslední a nejzásadnější kapitolou bude kapitola týkající se hodnot romského etnika. Toto téma dle autorčina názoru nebylo doposud dostatečně popsáno a ještě v menší míře ve spojitosti s romskými rodiči. Proto bude kapitola popisovat nejdříve obecné hodnoty majoritní společnosti a poté hodnoty romského etnika s ohledem na výchovu. Práce bude opřena o hlavní autory, jimiž jsou například Eva Davidová, která je odborníkem na romskou kulturu, Viktor Sekyt, který popisuje cesty Romů napříč historií a proměny jejich životů. Dalšími stěžejními autory budou Jakoubek či otec a syn Hofstede, kteří popisují specifické znaky romského etnika.

V praktické části budou realizovány rozhovory s romskými rodiči na téma formování osobnosti jejich dítěte a s tím spojená hodnotová orientace, která se promítá ve způsobu výchovy a směru vzdělávání. Z těchto rozhovorů může být následně zjištěna míra proměn hodnotových orientací rodičů dnešní doby.

„Vždyť pravdou je, že ko na džanel, na achal'ol

- kdo nezná, nepochopí, neporozumí“

(Davidová, 1995, str. 14)

1 Charakteristika romského etnika

Tato kapitola ve stručnosti nastíní, kdo to jsou Romové a jaké je jejich postavení v České republice. Dále se tato kapitola bude zabývat původem a historií Romů, což jsou pro pochopení hodnotového žebříčku Romů velmi důležité faktory. Právě původ měl obrovský vliv na utváření hodnotového systému, který přejímaly z původní oblasti a následně putováním přejímaly prvky jiných kultur. Jako dalším velmi ovlivňujícím faktorem bylo samotné putování napříč kontinenty, které mělo za následek proměny v životním stylu a výchově.

V Evropě jsou Romové nejpočetnější etnickou národnostní menšinou, která se značně odlišuje od majority v mnoha složkách jako například ve způsobu života, výchově a v hodnotovém systému. (Ševčíková in Kaleja, 2012).

Dle Fónadové jsou Romové etnickou skupinou, která je definována „*jako kulturní minorita, která se vyznačuje odlišnými hodnotami, postoji, názory vzhledem k majoritní společnosti*“ (Fónadová, 2014, str. 15)

Podle Davidové však označení Rom (Romové) zahrnuje několik etnických skupin, které mají společné charakteristické chování, původ a kulturní rysy. Etnikum se vyznačuje odlišným obrazem kultury, který poté ovlivňuje duchovní a materiální kulturu. Romové žijí na všech kontinentech, převážná část však na evropském kontinentu. Každá majoritní společnost na různých kontinentech Romy nazývá odlišně, nejčastější označení je však Rom či Cikán. V dnešní době se však stále více stírají etnické rozdíly a skupiny se více přizpůsobují majoritní společnosti. Označení Rom bylo přijato ve formální sféře jak Mezinárodní romskou unií tak i Radou Evropy. (Davidová, 1995)

1.1 Cesty Romů a proměny životního stylu

Abychom mohli pochopit romskou odlišnost od většinové společnosti, musíme se podle Sekyta obeznámit s jejich minulostí. „*Romství je vlastnost, kterou jedinec získává tak, že se narodí a vyrůstá v romské rodině a že se ztotožní s její hodnotovou orientací*“. Romská rodina však získávala během staletí a putování jinou podobu, než jakou měla původní tradiční romská rodina. (Sekyt in Jakoubek, Hirted., 2004, str. 192)

Romové původem pocházejí ze střední a severozápadní Indie. Z těchto částí se poté začali postupně stěhovat až do Evropy, kam přišli kolem 9. století. Nejdříve jejich cesty

vedly do západní Evropy. Podle Hancocka však dosud není úplně jasné, jak Indii Romové opouštěli, zda to bylo postupné ve vlnách či jednorázové přesídlování. (Hancock, 2001)

Avšak Davidová na to má zcela odlišný názor. Podle této autorky přesídlování Romů ze střední a severozápadní Indie probíhalo v několika etapách a prostřednictvím více směrů. Jedním z proudů, kterým Romové putovali, byl Blízký východ, další proud se táhl přes Egypt a Afriku až do Španělska. Existovaly však i další cesty a směry, ale tyto proudy byly nejvíce využívány. Jediným cílem však nebyla Evropa, dalšími zeměmi byly například Persie a Konstantinopol. Zde byli Romové označováni jako „Athinganoi“, z čehož bylo později údajně utvořeno označení Cikán. Putování skrze odlišné kultury jednotlivých zemí zapříčinilo přejímání a osvojování si slovíček z jiných jazyků. Tento fakt však také dokazuje, kudy Romové putovali. (Davidová, 1995)

Původní Romové v Indii byli příslušníky kast kočovných řemeslníků. Tyto kasty se vyznačovaly vysokou příbuzenskou soudržností a zaměřením převážně na jednu profesi. V těchto kastách pracovali a žili odděleně od ostatních rodinných kast. Do Evropy putovaly rodiny z různých kast společně a tvořily kočovné skupiny, které se živily tradičními řemesly a také obchodem. Kočovné rody se usazovaly a z nich se později utvářely osady. Pokud se rodiny usadily, bydlely v zemnicích, polozemnicích nebo v typických domcích, tzv. kolibách, které disponovaly pouze jednou místností. Avšak se stále vzrůstajícím počtem nových továren tato tradiční řemesla mizela a Romové byli využíváni k fyzicky náročným pracím a v zemědělství. (Sekyt in Jakoubek, Hirted., 2004)

Kvůli svému vzhledu a odlišnosti byli v různých zemích izolováni a separováni od majoritní společnosti. Byli využíváni jako levná pracovní síla a byli uvrhováni do otroctví. S tím však také souvisí proměny životního stylu, kdy v mnoha oblastech Evropy nebylo Romům povoleno usazení kvůli svým odlišnostem byli vyháněni a pronásledováni. (Hancock, 2001)

Život Romů na území Evropy byl nejistý. Krátce po příchodu kolem 16. století začali být vyčleňováni ze společnosti, pronásledováni a ohrožováni. To došlo až do takové míry, kdy zabití Roma v některých zemích, jako například v Augsburgu, nebylo bráno jako trestný čin. Tento nátlak se stále stupňoval a rozšiřoval postupně do dalších zemí.

Na území Čech tomu nebylo jinak i přes osobnosti jako Ferdinand I. nebo Marie Terezie, kteří usilovně bojovali proti tomuto postoji. Jenže jejich návrhy řešení byly: naprosté potlačení odlišností, jako byly například kulturní zvyky, hodnoty a životní styl.

Právě potlačení jejich charakteristických rysů mělo vést k začlenění do majoritní společnosti. Zde se objevovaly první náznaky násilné asimilace, které se poté táhnou celou historií na území Čech. (Davidová, 1995)

Situace Romů se nezměnila ani po několika stoletích soužití na území Čech. Za dob první republiky Romové na území Československa žili spíše kočovným a polo usedlým životem. Během tohoto období a později až do 2. světové války bylo na Romy pohlíženo jako na kočovné nepřátele národa, kteří musejí být usměrněni. Romům bylo zakázáno kočovat a museli být evidováni. S každým rokem se jejich postavení v české společnosti zhoršovalo. (Doubek, 2015)

Nejhorším obdobím bylo pro Romy období 2. světové války, kdy byli Romové soustavně pronásledováni, trýzněni a zabíjeni pro nacistickou ideu čisté rasy. Vznikly koncentrační a pracovní tábory pro Romy. Romové byli zatýkáni a odváděni bez rozdílů věku, pohlaví, způsobu obživy, nebo postavení ve společnosti. Během tohoto období byla vyvražděna převážná část romské menšiny na našem území. Po válce docházelo k násilným odsunům Romů z velkých měst a pohraničních oblastí. Romové byli zaměstnáváni jako dělníci v továrnách, kdy jim byly přidělovány nejtěžší práce. Až v padesátých letech minulého století se začala situace Romů zlepšovat a stát začal řešit životní situace Romů. Řešen byl zdravotní stav Romů, vzdělávání, ale také ubytování. (Socioklub, 1999). Docházelo k proměnám životního stylu, bytová situace se stále více zlepšovala, avšak Romové nebyli na nový způsob podmínek připraveni. Žili v nových bytech podle tradičního způsobu a vedli domácnost stejně jako za dob předešlých. Romové přecházeli z chatrčí a osad rovnou do bytů. (Nečas, 2002)

Dle názoru autorky se od těchto let Romové dostávají do zájmu státu a politických stran, které stále až do dnešní doby usilují o začlenění romského obyvatelstva do české společnosti. I přes uklidnění politické situace tzv. romská otázka není zcela vyřešena a postavení Romů ve společnosti je nestálé.

1.2 Aktuální situace Romů na území České republiky

Dle českých zákonů jsou za Romy považováni příslušníci romské národnostní menšiny, což znamená, že za Romy můžeme považovat pouze ty, kteří se k romské menšině sami hlásí. (Sekyt in Jakoubek, Hirted., 2004) Menšina je dle Navrátila méně početná skupina osob, která se vyznačuje odlišnými znaky například tělesnými či kulturními a zároveň mají odlišný vztah k určité skupině a za národnostní menšinu je

považována skupina osob, která má občanství daného státu, ale lidé v ní jsou příslušníky jiného uznávaného národa. (Navrátil, 2003).

Přesné počty Romů žijících na území České republiky je nemožné získat. Dle posledního sčítání lidu, které proběhlo v České republice roku 2011, se k romské národnosti přihlásilo pouze 5 135 lidí. (Český statistický úřad, 2014).

Tento údaj však neudává skutečný počet Romů žijících na území České republiky. Tento údaj sděluje, jak velké množství Romů se přihlásilo k romské národnosti. Stále je zde však velký počet Romů, kteří se nepřihlásili. Důvodem toho, proč se lidé nehlásí k romské národnosti, může být obava z diskriminace a nedůvěra v poskytování citlivých údajů, které mohou být později zneužity. Dalším odůvodněním může být také pocit nedostatečné příslušnosti, necítí se být natolik Romy, aby se k romské národnosti přihlásili. Jsou natolik integrováni do majoritní společnosti, že se necítí být Romy. (Kalibová, 2008)

S romskou národností se ztotožňuje malý počet obyvatel, a proto počty ze sčítání lidu nemají vypovídající hodnotu. Nedostatek přesných údajů vede k vytváření odborných i neodborných odhadů. Dle odhadů Úřadu vlády České republiky ve zprávě o stavu romské menšiny z roku 2017 bylo v České republice odhadem 240 300 Romů, což jsou přibližně 2 % obyvatel České republiky. (Úřad vlády České republiky, 2018)

Aktuálně nejsou Romové v České republice homogenní skupinou, která by se vyznačovala stejným původem, dialektem a kulturními zvyklostmi. Romové jsou členěni do různých subetnických skupin, které se oddělily od původních skupin, pocházejících z Indie. Každá skupina využívá rozdílné dialekty romštiny, které mají prvky maďarštiny, slovenštiny a češtiny. Dále se tyto sub etnické skupiny dělí na jednotlivé rody a komunity. Heterogenost je také výrazná v míře integrace a přizpůsobování majoritní společnosti. Jsou skupiny lidí, kteří se za Romy nepovažují, jsou plně začleněni a přebírají kulturní rysy majoritní společnosti, avšak ostatními členy společnosti jsou z antropologického hlediska za Romy považováni. Naopak jsou v této společnosti také Romové odmítající kulturu majoritní společnosti a jsou separováni na krajích měst. (Sekyt in Jakoubek, Hirted, 2004)

V České republice je několik romských skupin, nejpočetněji jsou zastoupeny skupiny Romů tzv. Maďarští a Slovenští. Tyto skupiny do České republiky přicházely ve vlnách nejvíce po 2. světové válce, usazovaly se zde, zakládaly rodiny a hledaly si bezpečný domov. V menším počtu jsou tu však také Romové Čeští a Moravští, kterým se podařilo přežít popravu a koncentrační tábory za druhé světové války. Nejméně početnou skupinou jsou Olaští Romové, kteří jsou značně odlišní ve svém chování, hodnotové

orientaci, životním stylu a také v tom, že nespolupracují s ostatními skupinami. Každá skupina se řídí vlastními specifickými pravidly, mají odlišné hodnoty a historickou zkušenost, která je ovlivňuje v jejich životě. (Davidová, 2010)

V současné době jsou Romové většinovou společností vnímáni negativně. Romové jsou často chápáni jako odlišní jedinci, kteří nepatří k majoritní společnosti. Tento názor přetrvává už z dob komunismu. K tomuto vnímání také přispívají problémy, se kterými se menšina potýká, jako například nezaměstnanost, přijímání sociálních dávek a bytová situace. Tyto problémy jsou menšině neustále předhazovány a vytýkány. (Davidová, 2010)

Jsou považováni za nepřizpůsobivou menšinu a všechny jedince hodnotí majoritní společnost stejně. Historicko-sociální zkušenosti zapříčinily prohlubování stereotypního myšlení a vytváření předsudků, které jsou poté přenášeny na další generace. Tyto předsudky vytvářejí stále větší bariéry. Konflikty mezi majoritou a menšinou vyústí ve větší až násilné rasové konflikty, které prohlubují stále větší oboustrannou nedůvěru. (Ševčíková in Kaleja, 2012).

Ze všech stran jsou na Romy v české společnosti vytvářeny nátlaky okolí, které nutí menšinu přizpůsobit se většinové kultuře, zvykům a potlačit svou příslušnost k etniku. Jedinec dle autorčina názoru musí buď potlačit svoji přirozenost a hodnoty předávané po generace a přijme většinovou kulturu, nebo si svou etnicitu ponechá a bude muset čelit rasismu, předsudkům a nepochopení. Z těchto důvodů poté dochází k deformacím v hodnotovém žebříčku. Naše společnost je dle mého názoru až přes míru zatížena negativními jevy, které brání k celkové inkluzi.

2 Život v romské rodině

Rodina je primární sociální skupina, která má v životě jedince nenahraditelnou funkci. Od narození uspokojuje jeho základní potřeby, pečuje o něj, poskytuje mu ochranu a bezpečné prostředí vhodné pro jeho zdravý vývoj. Je takovou ochranou bublinou, která zahrnuje ekonomickou, fyzickou, sociální a emoční oporu pro jedince. V rámci rodiny si jedinec utváří žebříček hodnot, který posléze ovlivňuje jeho přístup k sobě samému a k okolí. Rodina poskytuje vzory chování, které jejich děti přijímají za své. Rodina je brána ve všech společnostech, jako základní sociální skupina, která vychovává jedince. Jednotlivé národnosti však mají rozdílné historické zkušenosti a životní podmínky, proto jsou rodiny jednotlivých společností často v některých faktorech rozdílné. Proto, tato kapitola bude pojednávat výhradně o romské rodině a jejich charakteristických rysech, které mohou být rozdílné oproti majoritní společnosti, se kterou přichází do kontaktu. Důležité je se vyhnout jakémukoliv hodnocení, z pohledu vlastní kultury. Podle Jakoubka nelze porovnávat či hodnotit jinou kulturu z pohledu vlastní kultury a nelze říci která kultura je lepší, či horší. V našich hodnoceních se promítají hodnoty a normy vlastní kultury, které nejsou objektivní. (Jakoubek, 2003)

2.1 Charakteristika tradiční romské rodiny

Jako jedna z největších životních hodnot je pro Romy rodina. Tradiční romská rodina je značně odlišná od rodin majoritní společnosti. Liší se hlavně vnímáním struktury rodiny, prioritami a funkcemi, které by rodina měla plnit. (Kaleja, 2009)

Pro romskou rodinu je typické soužití několika generací rodiny v jedné domácnosti. Podle Jakoubka je rodina tzv. základním stavebním kamenem, ve kterém se vyskytují specifické vzorce příbuzenství. *„Příbuzenství je v odpovídajících společnostech institucionální oblastí s funkcionální prioritou, od jejíhož nexu se zatím ostatní institucionální sféry dostatečně nediferencovaly.“* (Jakoubek in Kaleja, Knejp ed., 2009, str. 78).

Pro romskou rodinu je často využíváný termín rozšířená rodina, která představuje více členů v domácnosti. *„Ve většině kolektivistických společnostech ‚rodinu‘, v níž dítě vyrůstá, tvoří jistý počet lidí, kteří žijí v těsném společenství; nejsou to jen rodiče a jejich děti, ale například prarodiče, strýčkové, tety, sluhové či jiní spolubydlíci. V kulturní antropologii se tomu říká rozšířená rodina.“* (Hofstede, 2007, str. 64)

V rozšířené rodině je pevně daná struktura a funkce jednotlivých členů. Členy pojí silná a převážně příbuzenská pouta. Pro romskou rodinu je charakteristickým rysem soudržnost, spolupráce a pospolitost. Přestože rodina je závislá na spolupráci a pospolitosti, vyskytují se v ní značně nerovnoprávné vztahy. Postavení jednotlivých členů je nerovnoprávné, avšak proměnlivé. Postavení jedince se v průběhu vývoje mění, z podřazeného člena se může stát nadřazený. Veškeré úkony a činnosti jsou v rodině striktně rozděleny na ženské a mužské. Postavení ženy a muže v rodině je velmi specifické a nesou s sebou mnoho práv a povinností vůči rodině. (Davidová, 2010)

Zvláště dominantní postavení mají v rodině prarodiče, kteří pomáhají svým potomkům s výchovou. Rodina má ke starším členům domácnosti úctu a respekt, chodí si k nim pro rady a pomoc. Prarodiče pomáhají s výchovou svých vnoučat a s domácností. Členové rodiny berou jako povinnost se o své rodiče a prarodiče ve stáří postarat vlastními silami a není pro ně typické odkládání rodičů do domovů pro seniory. (Davidová, 2010)

Dalším a nejvýraznějším rysem romské rodiny je kolektivismus, který se vyznačuje převládáním identity rodiny nad identitou jedince. Rodina je silná jako celek, jedinec získává svou identitu a sílu od rodiny. Už od narození se jedinec považuje za součást skupiny. V rodině je neustále obklopen ostatními členy domácnosti a nemá žádné soukromí. Jedním z dalších rysů je právě neustálé sdílení majetku mezi členy. (Hofstede, 2007)

Sdílení majetku je pro členy domácnosti přirozené a není bráno jako krádež. Majetek může kolovat, v případě potřeby koluje i do jiné rodiny a po čase ztrácí původního majitele. Sdílený vztah k majetku poté vede ke stavu, kdy Romové nerozlišují majetek soukromý a veřejný. Dále také sdílí své zážitky, zkušenosti a rady.

S takovýmto kolektivismem však přichází také další charakteristický rys, a to je absence soukromí a soukromého majetku. Člen nedisponuje žádným majetkem, který by byl výhradně a pouze jeho. Například muž, který chodí do zaměstnání, po výplatě veškeré finance odevzdává rodině, ve které se peníze přerozdělí mezi všechny, a tak není nikdo bohatší než druhý. Sdílení na takto vysoké úrovni není pro majoritní společnost typické. Sdílením také přicházejí o své soukromí. Majoritní společnost považuje soukromí za podstatné, naopak Romové, kteří vše navzájem sdílí, nepovažují soukromí za důležité. Veškeré zájmy a potřeby podléhají rodině. Rozvoj individuálních schopností jedince není

rodinou podporován, pokud nejsou v souladu se zájmy rodiny. Rodina vychovává jedince psychicky, fyzicky i hmotně závislého na rodině. (Jakoubek in Kaleja, Knejp ed., 2009)

Jedním z dalších rysů je neschopnost plánování do vzdálenější budoucnosti. V tomto rysu se promítá historická zkušenost, kdy budoucnost byla nejistá, a kočovný život nenaskytl podmínky pro jisté plány do budoucnosti. Tento rys však přetrvává do dnes. Žijí současností, současnými potřebami a problémy, to však může vést k problémům. Svým chování se mohou dostat do problému, protože nepřemýšlí nad možnými následky a dopady jejich rozhodnutí.

2.2 Práva a povinnosti ženy v tradiční romské rodině

Práva a povinnosti ženy v tradiční romské rodině jsou striktně dána a dodržována. Žena je od narození vedena k její životní roli, tou je manželství a mateřství. Už od dětství je vedena k péči o domácnost, kdy pomáhá matce s úklidem, vařením a s výchovou mladších sourozenců. (Kaleja, 2009)

Jednou z archetypálních hodnot romských žen je v rodině hodnocena z pohledu její role matky. Se zakládáním rodiny začínají v brzkém věku. Dívka je rodinou brána za dospělou již kolem 13. roku, v tomto věku však dochází k tomu, že dívky zakládají rodiny v nižším věku, než je tomu tak u majoritní společnosti. S brzkým zakládáním rodiny se však dívka dostává do určitého rozporu hodnot - vzdělávání a rodina, kdy dívky upřednostní hodnotu rodiny a nepokračují ve vzdělávání. (Jakoubek, 2004)

Na výběru jejího partnera má vliv rodina, která rozhoduje, zda je partner pro ženu vhodný. Od ženy je vyžadováno zachování věrnosti ke svému partnerovi po celý život. Nevěra ze strany ženy ke svému muži se nedá omluvit ani odpustit a v některých případech může vést až k vyhnání z rodiny. Dříve měl muž právo ženu dokonce zbít či jinak potrestat. Naopak nevěra muže ke své ženě se objevuje a nemá takto radikální dopad. V některých komunitách je počet milenek muže brán jako znak mužství. (Kaleja, 2009)

Žena má v tradiční romské kultuře výrazně nižší postavení v rodině než muž. Dodnes je tomu tak v mnohých rodinách. Úděl ženy se dříve omezoval pouze na rození dětí a na následnou péči o ně ve všech ohledech. Například, když se v rodině oslavovalo a několik mužů sedělo u jednoho stolu, žena si k nim nepřisedla a nepřidala se k hovoru, protože jí to nepříslušelo. Případně pokud šla někam rodina společně, otec šel v čele a jeho žena s dětmi šla za ním. (Davidová. 1995)

Tento rys je znatelný už při narození, kdy se v rodině preferuje narození chlapce. Postavení ženy se poté proměňuje při narození vlastních dětí, kdy její postavení stoupá. (Jakoubek, 2004)

Žena o svého muže musí pečovat, poslouchat ho, vyjadřovat k němu úctu a respekt. Přední hodnotou dívky ve vztahu k její společenské roli je plodnost. Ženina hodnota a respekt se zvyšuje s počtem dětí, stává se vyspělejší a váženější. Pokud je žena neplodná, je často rodinou opovrhována a má v rodině nejistý osud. (Říčan, 1998)

Těhotenství ženy je v rodině vítáno a oslavováno. Veškeré potřeby těhotné ženy musí být uspokojeny. Pokud má žena chuť na něco konkrétního, musí to dostat. Muž je ke své ženě ohleduplný a nápomocný. Kolem těhotenství koluje mnoho mýtů, které tvrdí, že pokud žena nedostane vše, co potřebuje a chce, může to způsobit předčasný porod či zdravotní komplikace u dítěte. Žena si přeje mít dceru, které by předávala své zkušenosti, ale hlavně aby ji pomáhala s pracemi v domácnosti a péčí o další sourozence. Přesto je dívka brána jako finanční břemeno. Synové pracují a finančně zabezpečují rodinu, naopak dívka není výdělečně činná a jejím úkolem je dobře se provdat, aby její muž přinesl do rodiny finance. (Kaleja, 2009)

Žena se musí starat o domácnost, která je pomyslnou vizitkou její pracovitosti. Pokud není v domácnosti něco v pořádku, připisuje se to za vinu muži, který ženu špatně vychoval. Žena obstarává jídlo pro rodinu, úklid, péči a výchovu dětí. Všechny činnosti, které souvisí s domácností, jsou brány čistě jako ženská záležitost. Muž v tradiční romské rodině nikterak nepomáhá a nepodílí se na chodu domácnosti, pouze finančně zabezpečuje rodinu.

Výchova spočívá na ženě či ostatních příbuzných v domácnosti. Avšak výchova jedince má značně odlišný ráz, než je tomu tak u majoritní společnosti. Výchova dívek je vedena spíše k životu v manželství a péči o domácnost, naopak chlapce vychovávají spíše k osvojení si řemesla. (Kaleja, 2009)

2.3 Práva a povinnosti muže v tradiční romské rodině

Muž je v tradiční romské rodině hlavou domácnosti. Výrazně dominantní postavení muže je především na území České republiky zaznamenáno u Olašských Romů. Muž znamenal pro ostatní členy rodiny značnou autoritu, a pokud svou roli muže plnil dostatečně, rodina k němu pociťovala hlubokou úctu. (Říčan, 1998)

Tradiční romská rodina má značně patriarchální ráz, na muže nejsou vytvářeny nátlaky na péči o domácnost a výchovu dětí, ale je na něm naopak velká zodpovědnost z finančního hlediska. Jednou z hlavních a nejdůležitějších povinností muže je finanční zabezpečení celé rodiny. V mnoha rodinách je pouze muž výdělečně činný, zatímco žena je na mateřské dovolené nebo je na podpoře v nezaměstnanosti, a proto z velké části musí rodinný rozpočet pokrýt muž nebo více mužů v domácnosti. Muž odevzdává celou svou mzdu nejčastěji ženě. Ta poté peníze přerozdělí dle potřeb pro domácnost a jednotlivým členům rodiny, aby v rodině nedocházelo k situaci, ve které by někdo trpěl nedostatkem financí a naopak někdo neměl nadbytek. Výsledkem tohoto přerozdělování výplaty muže je ten, že v rodině mají všichni přibližně stejnou finanční úroveň. (Davidová, 2010). Muž je spíše pasivní rodič, který přenechává péči a výchovu svých dětí ženě. Neznamená to však, že by jeho láska k dětem byla o něco menší. Muž zasahuje do výchovy v zásadě, pokud s něčím v životě svých dětí nesouhlasí a něco neschvaluje, v tomto okamžiku projeví svůj názor a zakročí. (Kaleja, 2009)

V dnešní době však dochází k proměnám v rozvržení domácích prací mezi manželi. Žena častěji odchází do zaměstnání a muž se tak stává ve výchově rovnocenným partnerem. S čímž se také vzájemně proměňují citové vztahy mezi dětmi a otcem. Zaměstnání matky i otce přináší pro rodinu potřebný příjem, se kterým se zvyšuje úroveň romských rodin. (Vanková in Poláková, 2005)

Romský chlapec dospívá v muže kolem 15. roku, kdy začíná být sexuálně aktivní a dochází k výběru partnerky. Tento věk se nijak výrazně neliší od dospívání chlapců majoritní společnosti. Při výběru partnerky věkový rozdíl mezi partnery (manželi) nebývá nijak výrazný. (Jakoubek, 2004)

Muž má na rozdíl od ženy naprosto svobodný výběr partnerky. Dříve si muž vybíral poctivou ženu, která neměla žádné sexuální zkušenosti s jiným mužem. Pokud žena nebyla panna, ztrácela na své atraktivnosti. Při výběru partnerky je pro muže důležitý fakt, zda je plodná a může s ním v budoucnosti založit rodinu. V případě, že byla žena v minulosti neplodná a nebyla schopna založit rodinu, tak měl muž právo ženu opustit a najít si novou, která by mu to umožnila. Muž v rodině stanovuje založení rodiny a případně počet dětí, se kterým žena nejčastěji souhlasí. Mezi páry však není zvykem používat jakoukoli ochranu, která by zamezila početí dětí, a proto je také počet dětí narozených v romských rodinách vyšší. Dříve otcové učili syny rodinným řemeslům a v dnešní době společně vyráží do zahraničí za prací, nebo pracují ve stejném podniku či firmě. (Kaleja, 2009)

V dnešní době se zvyšuje počet integrovaných rodin a s tím spojená vyšší angažovanost muže ve výchově dětí a v péči o domácnost, kdy muž například chodí na nákupy, vaří, pere a chodí na rodičovská sdružení. Muži se například také více angažovali ve výuce svých dětí na hudební nástroj, kdy předávali zkušenosti a učili své syny. Pokud byli synové v hraní natolik dobří, zakládali rodinné hudební kapely, které hrály převážně na rodinných oslavách, svatbách a pohřbech. (Davidová, 1995)

2.4 Postavení dítěte v tradiční romské rodině

Narození nového člena Romské rodiny je velká a šťastná událost. Novorozenec je vítán celou rodinou ještě v porodnici, kam za ním příbuzní hromadně dorazí. V tu chvíli je jedinec přivítán do rodiny a stává se z něj středobod zájmu celého příbuzenstva. Výchova a péče je soustředěna primárně na nejmladšího člena. Neznamena to však, že by ostatní potomky měli rodiče méně v oblibě, ale nejmladší člen potřebuje nejvíce péče. I kdyby věkový rozdíl mezi nejmladším dítětem a jeho sourozencem byl rok, bude péče převážně soustředěna na toho nejmladšího. (Kaleja, 2009)

Pozice dítěte v rodině je značně komplikovaná. Dítě si svou pozici v rodině nejprve hledá a v dětství je součástí rodiny, která je pro něj jistým ohraničeným kolektivem, ke kterému cítí jistou příslušnost. Jeho vlastní identita a osobnost není rozvíjena v kolektivu individuálně, protože na to většinou rodiče nemají čas a ani prostor. (Jakoubek, 2003)

Jedinec není oddělitelný od rodiny, individuální dovednosti jedince nejsou podporovány, pokud nejsou v zájmu celé rodiny. Členové rodiny dělají vše společně, tráví spolu veškerý volný čas, a to i ten pracovní. Veškeré zájmy jedince musí být v souladu s potřebami rodiny a příbuzenstva, což zapříčiní celkovou závislost dítěte na rodině, která ani dospělostí neustává. (Jakoubek, 2003)

Během vývoje si však nachází v rodině jistou pozici, která s sebou nese práva, avšak i povinnosti, které je třeba v rámci rodiny plnit. Romská rodina je sice velký celek, který se vyznačuje pospolitostí a spoluprací, avšak každý v tomto celku má svoji roli a tyto role udržují celou rodinu v chodu. (Jakoubek in Kaleja, Knejp ed., 2009)

Děti jsou už od malička zapojovány do práce v domácnosti podle svého pohlaví. Dívky pomáhají s domácími pracemi a péčí o mladší sourozence, za které často přebírají zodpovědnost. Chlapci naopak pomáhají otci a učí se od něj řemeslu. Děti jsou už od

začátku vychovávané ve společnosti převážně dospělých, kteří s nimi tráví veškerý volný čas a učí se tak navazovat sociální vztahy. (Romové v České republice, 2000)

Jedním z dalších rysů ve výchově romského dítěte je poskytování nadměrné volnosti ze stran rodičů. Rodiče milují své děti tak moc, že je nechtějí nijak limitovat a omezovat. Dovolují jim vše prožívat s nimi a rychleji dospívají, ale nemají prostor pro své dětství. (Davidová, 1995)

Děti tím, že jsou neustále ve společnosti dospělých a je na ně přesouvána zodpovědnost, rychleji dospějí. Tím to se u romských dětí přeskakuje stádium puberty, kdy se z dětí stávají rovnou dospělí. U romských dětí není typické období vzdoru, kterým by si vytyčovaly vlastní hranice a přicházely a vlastní identitu. Identitu pouze přebírají od starších a berou za vlastní, proto ke starším cítí úctu, autoritu a na rozdíl od majoritní společnosti u romských dětí nevznikají vzdory vůči rodičům. (Jakoubek, 2004)

3 Vymezení a pojetí hodnot

Tato kapitola se bude zabývat pojetím osobních hodnot ve společnosti, jejich vymezením, ale také jejich dělením a zaměřením. Obecné vymezení osobních hodnot není zcela jednoznačné a má mnoho podob, které se výrazně liší v závislosti na autorovi, jenž má odlišný názor. Zvláště jedná-li se o specifičtější hodnoty romského etnika, kterými se bude dále kapitola zabývat. Hodnoty romského etnika nejsou zcela v souladu s hodnotami majoritní společnosti, a to vede často v české společnosti ke sporům, které mají kořeny právě v nepochopení oněch specifických hodnot. Na závěr kapitola nastíní výchovu a projevy hodnot ve výchově romské rodiny, která bude poté na konec práce kvalitativním výzkumem ověřena a porovnána.

3.1 Obecné vymezení osobních hodnot

Pojem „hodnota“ je často skloňován a využíván v mnoha vědních disciplínách, nejvíce v sociologii a antropologii. Tento pojem má mnoho pojetí a existuje pro něj přibližně 180 definic. O jeho vymezení a popsání se snažilo mnoho autorů z různých vědních oborů a disciplín. Avšak autoři se stále úplně neshodli na plnohodnotné definici pojmu „hodnota“. (Strmiska, 2018).

Jednou z definic je například definice hodnot dle Matouška: hodnoty jsou „*to, co daná společnost, skupina nebo jednotlivec považují za žádoucí, vhodné a dobré-o co usilují. Individuální hodnoty jsou silně ovlivněny hodnotami společnosti*“. (Matoušek, 2008, str. 70)

V životě člověka se označuje mnoho věcí pojmem hodnota. Jako nejvyšší hodnotou lidé nejčastěji uvádí domov, vlast, rodinu a zdraví. Jsou to specifické znaky, kterými se člověk odlišuje od ostatních. Samotné počátky a získávání zkušeností pro vytváření hodnot začíná od narození. Na utváření hodnot mají největší vliv lidé z jeho blízkého okolí. Převážně sociálními vztahy, jež jsou pro dítě plné emocí a citů, pronikají do hodnotové sféry, kterou formují. Z počátku mají také velký vliv na utváření hodnot různé dětské hry, poté pracovní činnosti a učení.

Hodnoty jsou vše, co uspokojuje lidské potřeby a zájmy, nebo jsou to v užším slova smyslu kulturní kategorie, které odpovídají našim vyšším normám a ideálům. Ve sféře hodnot jsou pociťovány pozitivní emoce, rozvíjí se tvořivost, předpoklady pro zrání a růst osobnosti. Hodnoty jsou také vše, co jedinec miluje, čeho si váží a je pro něj potřebné

a užitečné. Lidé různých národností, kultur a etnik, vrstevnických skupin i organizací se liší od ostatních v preferenci jiných rozdílných hodnot. Tím, co pokládají za důležité, čemu připisují váhu. Hodnotový přístup tvoří priority jedince, vede ho ke kulturnímu hodnocení a výběru správné hodnoty. Je to soustava hierarchizovaných priorit, kterou každý z nás používá. (Kučerová, 1996)

Hodnoty však také můžeme chápat jako vrchol individuálních postojů, jež směřují životní styl a orientaci v životě jedince. Mají obecně normativní charakter a tomu, v jakém směru vynikají hodnoty jedince a směřují jeho morálku, se říká hodnotová orientace. (Říčan, 2007). Hodnoty lze také mnohými způsoby členit a rozdělit. Dle Pelcové jsou hodnoty ve všem, co nás obklopuje, ať už je to například přírodanebo lidé, se kterými navazujeme vztahy. Všechny tyto hodnoty jsou pro jedince velmi cenné a musí si je vyhledávat a vytvářet. Dle této autorky se hodnoty dělí na tržní, duchovní, estetické, užité, mravní ale také na umělecké či sběratelské. (Pelcová, 2008)

Odlišný názor na rozdělení hodnot má však autorka Kučerová, která hodnoty rozděluje dle jiných parametrů, a to dle dimenzí v oblasti prožitku. Jako tři základní kategorie vymezila: přírodní, civilizační a duchovní hodnoty. Oblast přírodních hodnot se dále člení na hodnoty životní, jež se týkají udržení existence, a to v oblasti zdraví, tělesných potřeb a blaha celého těla. Dále se dělí na sociální hodnoty, které jsou spojeny s hlubokým emocionálním prožíváním a vychází převážně ze sociálních vztahů k sobě samému a k ostatním lidem. Druhou kategorií jsou civilizační hodnoty, jež jsou zaměřené na společenskou organizaci, například na rodinu, stát atd. Pod tuto kategorii též spadají druhy a způsoby komunikace, ekonomie společnosti, ale také i výroba a společenské poznání. Jako třetí je kategorie duchovních hodnot, která má výrazné kulturní rysy. Jsou to hodnoty, které v sobě mají své individuální obohacení pro jedince, motivují, utváří názory a morálku. Pod tuto kategorii můžeme zařadit hodnoty estetického a náboženského rysu, ale také sebepojetí a vyjádření. (Kučerová, 1996)

Pro srovnání si autorka vybrala třetí rozdělení hodnot dle Brožíka, podle kterého se za hodnoty dá považovat v podstatě vše. Cokoli může být pro jednoho člověka hodnotou a pro druhého to nemusí mít žádný význam. Funkce jednotlivých hodnot vychází z osobních norem jedince, jenž si sám v průběhu života osvojil. Většinou si člověk hodnoty v běžném jednání ani neuvědomuje, nepřipouští si jejich důležitost a nijak neměří. Autor dělí hodnoty na základní dvě sféry, na hodnoty vztahující se ke vztahům a neopakovatelné hodnoty osobního rázu. Všechny tyto hodnoty se pak člení na estetické, etické, ale také

náboženské, užitkové, materiální, kulturní a přírodní dle kritérií. Dále však toto dělení můžeme různě přetvářet a spojovat jako například hodnoty morálně politické. (Brožík, 2000).

Autorka této práce se více přiklání k rozdělení hodnot dle Brožíka, které jsou vhodnější pro využití jakožto teoretického podkladu pro kvalitativní výzkum.

3.2 Odlišnost hodnot Romů

Dle Fónadové je etnikum „*definováno jako kulturní minorita, která se vyznačuje odlišnými hodnotami, postoji a názory vzhledem k majoritní společnosti*“. (Fónadová, 2014, str. 15). Hodnoty majority a menšiny se často liší a hodnoty menšin nejsou v souladu se společenskými normami, tím se dostávají do konfliktu, nebo naopak dochází k přejímání kulturních hodnot od majoritní společnosti. To má však za následek zánik a deformaci tradičních vzorců hodnot jednotlivých etnik. Dochází k proměnám hodnot ochrany života, zdraví, mravů a upřednostňují ji před materiálními hodnotami. Všechny tyto znaky se objevují u romského etnika. (Luptáková in Balvín, 2005).

Romové prošli za posledních roků mnoha změnami v profesním zaměření, ve stylu oblékání, vytváření obydlí, zvyků a celkově se přizpůsobovali v mnoha směrech. Zároveň Romové v určitých aspektech zůstávají nemění, jako např. v základních pravidlech rodiny a komunity, nebo také v komunitních hodnotách. Dříve byla určitým měřítkem hodnot příslušnost ke skupině, která stále přetrvává v mnoha případech (Sutherland, 2014). Přestože většina romského etnika se spíše přizpůsobuje, stále existuje skupina Olašských Romů, kteří se výrazně liší od hodnot, norem a zákonů majoritní společnosti, čímž se dostávají do častých konfliktů. (Davidová, 1995). Charakteristické rysy chování a způsoby myšlení člověka jsou závislé na hierarchii hodnotového systému, které ho odrážejí a podmiňují ho. To, že mají Romové odlišný žebříček hodnot, ukazuje i například pojmání činů za mravné a nemravné. Dříve Romové prostřednictvím kriminálních činů zajišťovali pro rodinu potraviny, oblečení a věci potřebné pro udržení domácnosti. Tyto kriminální činy však rodina brala jako nezbytný prostředek pro přežití a tudíž omluvitelné, protože z důvod zakázaného pobytu neměli jinou možnost obživy. Situace, kterými Romové v minulosti museli procházet, a jimiž stále procházejí, značně zformovaly hodnotové priority. Ty neodráží normy a cíle společnosti, ale nýbrž udržení existence a uspokojování primárních potřeb rodiny. Společnost proto na Romy stále naléhala a vyvíjela na ně tlak k přizpůsobení, což bylo Romy bráno velmi negativně a bylo to bráno za narušení určité

svobody v rozhodování. Právě svoboda a svobodné rozhodování patřili do hodnotového žebříčku Romů na první místa. Pro Romy byli také velmi důležité hodnoty rodové tradice, láska rodiny, dědictví od předků. Finanční prostředky se chápaly jako pouhý prostředkem k zajištění materiálního bohatství. Tyto hodnoty se postupem času v rámci rodin individuálně měnily a byly reflektovány v produktech romské kultury, jako například v hudbě, pohádkách a vyprávěních, které byly předávány po generace. Tzv. žebříček hodnot odráží rozdílné životní podmínky romského etnika na rozdíl od majoritní společnosti. Tento žebříček se pak následně projevuje ve výchově, vzdělávání, utváření postojů a morálním vývoji. (Ševčíková in Kaleja, 2012)

Materiální hodnoty Romů nebyly příliš důležité a Romové jim nepřisuzovali velký význam. Romové žili ze dne na den a užívali si peníze, dokud je měli. Pokud peníze došly, věci si obstarávali jiným způsobem. Další takovou hodnotovou sférou je duchovní kultura, která je specifickou oblastí hodnotové orientace Romů. Jednou z nejtradičnějších oblastí je lidové náboženství a s tím spjaté pověry i magie. Značná pověřivost, víra v magické úkony jsou rysy patřící do duchovní víry Romů, kterými si zajišťují lepší život. Romové se nejčastěji hlásí k víře, jež převažuje ve společnosti, v níž se nachází. Mezi Romy převažuje víra, která má znaky křesťanství. Avšak jsou-li Romové křesťané, křesťanského faráře neberou jako autoritu, protože nechápali smysl prostředníka mezi Bohem a lidmi. (Davidová, 1995). Romská víra nemá pevně daná pravidla či náboženské texty. Není to církev s pevně danou strukturou, avšak má svá specifika a je stavěna Romy na stejnou úroveň s jinými církvemi. Odlišnost jejich víry a rituály vychází z přejímání a osvojování si určitých prvků jiné víry, ze kterých vytváří vlastní specifickou víru. Vytvářejí nové vztahy a kontexty mezi kategoriemi různých prvků odlišných náboženství. Do této sféry duchovní kultury také spadají oslavy, svátky a tradice, které si Romové po generace udržují a jsou nedílnou součástí jejich života. Obrovskou hodnotu má například křest novorozence, jenž má důležitou roli v jeho životě, dále také přikládají velký význam svatbám a pohřbům, které se tradičně pořádají několik dnů a nejsou pouze jednodenní záležitostmi. (Raichová in Šuleř, 1999)

3.3 Hodnoty a výchova

Výchova je záměrné, cílevědomé a dlouhodobé působení na jedince, které respektuje hodnoty, normy i nároky rodiny a orientuje se na budoucí cíl a cestu jejich dosažení. V rodině se lidé učí hodnotám a normám, jež jsou pro rodinu specifické, ty se

pak upravují na základě střetů s hodnotami a potřebami školských zařízení a společnosti. Dochází ke střetům s hodnotami majoritní společnosti a hodnotami rodiny. (Žďárský in Hogenová, Pelcová, 2008). Jedním z hlavních procesů ve výchově je proces identifikace, který vede ke ztotožnění se dítěte s postoji, způsoby chování, názory rodičů a je také důležitým činitelem při utváření hodnotové orientace. Důvodem je, že dítě je od narození nejčastěji obklopeno rodiči, kteří jsou pro něj prvními možnými identifikátory. Výchova má za úkol rozvíjet a obohacovat lidské hodnotící vztahy ke skutečnostem a má poskytovat podmínky pro rozvoj osobnosti v oblasti duchovní. Jsou také ale i hodnoty, které si člověk přivlastní bez jakéhokoliv přičinění pouhým přijetím faktu, jako například estetické a umělecké hodnoty společnosti. Tyto hodnoty jsou přejímány v období dospívání. Výchova k hodnotám je dlouhodobý proces, jenž vede ke zkultivování osobnosti. (Kučerová, 1996).

Hodnoty si lidé osvojují v dětství od rodičů, kteří si je také osvojili v dětství, a takto to pokračuje po generace. Proto při změnách ve společnosti hodnoty zůstávají téměř stejné, nebo mají velmi pomalu se měnící charakter. Přestože ve společnosti probíhají změny v ekonomické, sociální, politické sféře, cíle lidí zůstávají stejné a prostředky k jejich dosažení se ve své podstatě nemění. Například prostředky pro vydělávání peněz, což jsou činnosti, které člověk vykonával už dříve, a proto ke změnám v hodnotovém žebříčku většinou nedochází vlivem proměn společnosti. (Hofstede, 2007)

Výchova k hodnotám však není čistě o předávání hodnotových systémů společnosti a o předávání hodnotového žebříčku rodičů, ale jde hlavně o vytváření potřeby hledat hodnoty, snažit se je pochopit a hodnotit je vlastním úhlem pohledu. Naučit se, co která hodnota znamená, jaké má výhody, nevýhody, ale také rozlišovat mezi dobrem a zlem. (Žďárský in Hogenová, Pelcová, 2008). Ve společnosti se však stále naráží na odlišnost a různorodost hodnotových orientací etnik, které se projevují i ve výchově. Mnohdy nejsou výsledky hodnotových orientací v souladu s majoritní společností a tento nesoulad ústí v konflikty. Hodnoty a normy různých etnik se vyvíjel v odlišných podmínkách zejména historických, sociokulturních a společenských. Následkem toho však došlo k utváření zcela odlišných orientací ve výchově, které jsou předávány z generace na generaci.

Výchova v tradiční romské rodině má odlišnou hodnotovou orientaci, než je tomu u rodin majoritní společnosti. V prvních letech po narození se o dítě stará převážně matka, která je pro dítě jakousi první možností a obrazem identifikace. V dětském věku se však začne dítě brzy starat o mladší sourozence, více se zapojuje do práce v domácnosti a začíná

si svůj vztah s matkou rozšiřovat o další obrazy a vzory ostatních členů domácnosti. (Lázničková in Šuleř, 1999). Výchova je převážně volná bez striktních zákazů a příkazů. Následně je typická převahou odměn a zamítavým postojem k aplikaci trestů, ve většině rodin jsou tresty odsuzovány. Cílem výchovy je osvojit si základní pravidla a normy rodiny, kterou ve společnosti reprezentují. Romská rodina je charakteristická svým vyšším počtem členů v domácnosti a bližšími vztahy mezi vzdálenějšími příbuznými. Tento fakt má dopady na výchovu, jež má kolektivní charakter a zapojuje se do ní celá rodina. Výsledky výchovy poté hodnotí a hlídá komunita, která je jakousi neformální autoritou. Výchovné metody se dělí podle toho, na kterou stránku osobnosti působí intelekt, vůle a city. Pro tradiční romskou rodinu je jedna z nejhlavnějších hodnot rodina a snaha o udržení její existence. Tato dominantní hodnota se značně promítá do výchovy potomků. (Selická, Vanková in Balvín, 2005)

4 Empirická část

Tato empirická část se bude zabývat metodologickým výzkumem. Cílem této výzkumné práce je zjistit, jaké hodnotové orientace rodičů se promítají ve výchově. Ačkoli je romská výchova dostatečně popsána v literatuře, konkrétní hodnotové orientace rodičů ve výchově tak častým tématem nebývají a nejsou dostatečně prozkoumanou oblastí. Na začátek budou uvedeny cíle výzkumu a nastíněn vědecko-výzkumný problém, který bude následně zkoumán. Dále se kapitola bude zabývat metodologií výzkumu. V práci bude popsán typ sběru dat a výzkumný vzorek. Na závěr budou výsledná data interpretována.

4.1 Vědecko-výzkumný problém

Reflektování dominantních hodnot rodičů ve výchově romských dětí.

4.2 Cíl výzkumu

Tato práce se bude zabývat problematikou reflektování dominantních hodnot rodičů ve výchově, a zda rodiče nereflktují nějaké nevhodné způsoby chování. Dalším tématem, které je na to úzce navázáno, je formování osobnosti dítěte, směry jeho výchovy a vzdělávání. Zda se promítají hodnoty rodičů na jejich děti, a jakým způsobem své hodnoty předávají. Toto téma jsem si vybrala z důvodu, že ze svých zkušeností vím, že právě Romové mají specifitější přístup k výchově a jiný styl formování osobnosti jejich dětí. S tím je spjatý odlišný žebříček hodnot, které jsou cyklicky předávány z generace na generaci.

Vědecko-výzkumné otázky:

Hlavní výzkumná otázka:

1. Jaké výchovné cíle si romští rodiče ve výchově kladou?

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jak se promítají hodnoty rodičů ve výchově dětí?
2. Kam a jak směřují výchovu jejich dětí?
3. Jaký je postoj rodičů vůči vzdělání jejich dětí?

4.3 Výzkumná metoda

Jako první metoda byla použita analýza dokumentů, která byla nezbytnou součástí přípravné fáze. Na základě dokumentů byla zvolena pro tento kvalitativní výzkum metoda sběru dat – rozhovor. S ohledem na citlivost potřebných informací je tato metoda nejvhodnější.

Během rozhovoru se tazatel dostává do blízkého kontaktu respondenta a má tak příležitost získat mnohem více informací, než je tomu tak u jiných metod. Během rozhovoru má tazatel možnost zaznamenat neverbální projevy respondenta, které mohou prozradit více než odpověď verbální. Dále bylo také nutné brát v potaz citlivost osobních údajů, které by bez navázání důvěry během rozhovorů nebyly sděleny. Důvěra mezi tazatelem a respondentem umožňuje otevřenost ze strany respondenta a odvíjí se od ní výsledné údaje.

S ohledem na výzkumný vzorek a potřebné údaje se autorka rozhodla využít polostrukturovaný rozhovor, jelikož umožňuje přirozenější konverzaci a flexibilitu otázek. Tento typ rozhovoru je charakteristický tím, že před rozhovorem má tazatel částečně připravené otázky či témata, kterými se v rozhovoru plánuje zabývat. Předem stanovené otázky se v průběhu rozhovoru mohou částečně upravit dle specifických rysů informátora. Otázky mohou měnit pořadí při sdělení a mohou být rozšířeny o další doplňující otázky. (Reichel, 2009)

Dále autorka realizovala předvýzkum, který měl odhalit případné nedostatky výzkumného šetření. Respondentka byla oslovena autorkou této práce na základě osobní známosti. Předvýzkum byl realizován na veřejném místě v kavárně, kde bylo poněkud rušno a narušilo to tak atmosféru rozhovoru a otevřenost respondentky vůči tazateli. Na základě této zkušenosti bylo pro následné rozhovory zvoleno vhodnější tišší prostředí. Také otázky byly kladeny příliš obecně a odborně, což pro tuto cílovou skupinu bylo nevhodné a bránilo porozumění. Na základě této zkušenosti byly otázky přeformulovány.

4.4 Výzkumný vzorek

Jako výzkumný vzorek si autorka vybrala romské rodiče, kteří vychovávají, nebo vychovávali alespoň jedno dítě v jedné domácnosti. Rozhovor bude realizován vždy jen s jedním z rodičů z důvodu časové náročnosti s ohledem na respondenty. Během výzkumu bylo realizováno 5 rozhovorů s členy romských rodin na území Pardubického

a Královohradeckého kraje. Dva respondenti byli osloveni a zkontaktováni samotnou autorkou. Tito dva respondenti byli vybráni na základě osobní známosti a další 3 respondenti byli vybráni tzv. metodou snowball, kdy na základě doporučení předchozích respondentů jsem získávala kontakty na další rodiny. Rozhovory byly provedeny v klidném a tichém prostředí v předem vybraných kavárnách, které poskytovaly dostatečné soukromí při sběru dat.

Hned na začátku bylo sděleno, že účast na těchto rozhovorech je dobrovolná a respondenti mohou kdykoli odmítnout odpověď na kladené otázky, případně ukončit celý rozhovor. Před rozhovory byli respondenti seznámeni s tím, že tento rozhovor slouží pro vypracování bakalářské práce na téma Role hodnot ve výchově romských rodičů. Dále nebyly respondentům sděleny bližší informace ohledně cíle této práce z důvodu obav ze získání nepravdivých informací či případnému nedorozumění a nepochopení.

Respondenti byli také obeznámeni se zachováním anonymity, že v rozhovorech ani dokumentech nebudou uvedena žádná jména, přezdívky, přesná lokalita bydliště či jakýkoliv charakteristický osobní rys. Přes ubezpečení respondentů o bezpečnosti jejich poskytovaných údajů, respondenti odmítli mou žádost o zvukový záznam rozhovorů. S ohledem na rozrušení, které tato žádost způsobila, nebylo na respondenty naléháno. Proto mohou být výsledky zkresleny i přes pomalé vedení konverzace, je možné, že přesné zachycení rozhovoru bylo místy narušeno. Přepis těchto rozhovorů bude uveden v příloze této práce.

4.5 Analýza a interpretace dat

Nejprve byly rozhovory přepsány v co nejpůvodnějším znění, přesto že rozvory nebyly nahrávány, autorka se snažila zachytit přesné znění. Následně byla provedena pomocí metody kódování analýza dat, ze které poté byly vyvozeny kategorie.

Kategorie **podoba rodiny se skládá z kódů**: členové rodiny, vztahy v rodině, role matky a otce, příslušnost k romské národnosti. Tyto kódy podávají základní informace o charakteristických rysech rodin respondentů, které se odráží v cílech výchovy. Jedním ze základních charakteristik rodiny je vztah mezi rodiči dětí.

Stav obou rodičů má nepopíratelný vliv na potomky, kteří s nimi žijí a odráží se ve výchově. Zda se jedná o rodinu úplnou či neúplnou, zda jsou rodiče sezdáni, či žijí v nesezdaném svazku a v neposlední řadě, zda děti vychovávají biologičtí rodiče,

popřípadě partneri rodičů. V současné době v celé společnosti roste procento rozvedených manželství a také počet párů vychovávajících děti v nesezdané rodině. Během rozhovorů se ukázalo, že tato situace je běžná i u romských rodin.

Kdy z rozhovorů s respondenty bylo zjištěno, že čtyři dotazované rodiny žijí v nesezdaném páru, ve kterém vychovávají své děti. Paní Anna uvedla: *„Žijeme s přítelem jako pár, ale nejsme manželé,“* přičemž s přítelem vychovávají 3 děti. Dále paní Božena sdělila: *„Jsem svobodná, ale žiju s přítelem v jedné domácnosti, nejsme manželé.“*

Pan Cyril uvedl, že byl jednou ženatý a momentálně žije s přítelkyní, se kterou vychovává 3 ze svých pěti dětí. Dále pan Emil také uvedl, že žije se svou přítelkyní, se kterou vychovává 2 děti.

Pouze jedna respondentka, paní Dana, sdělila, že žije v manželském svazku, ve kterém vychovává momentálně 2 dcery. Důvodem může být větší uvolněnost pravidel ve společnosti a odpouštění od tradičního modelu rodiny. Tento uvolněný model rodiny však předávají svým dětem, a tak hodnota manželství v rodinách klesá.

Také jedním z dřívějších rysů tradičních romských rodin byla tzv. rozšířená rodina, kdy za rodinu bylo bráno větší množství lidí, než je tomu tak u majoritní společnosti. Romové do své rodiny zahrnovali své děti, ale také své rodiče, popřípadě své sourozence.

Z rozhovorů vyplynulo, že za rodinu respondenti považují nejčastěji pouze sebe jakožto rodiče a své děti. Na otázku popište prosím svou rodinu, respondenti začali nejčastěji s odpovědí „já se jmenuji“ a dále představili svého partnera a děti, přičemž paní Dana sdělila, že její rodina má 7 členů a během rozhovoru vyplynulo, že do své rodiny, se kterou žije, zahrnuje i svou matku a sestru.

Také pan Emil uvedl, že žije s více příbuznými v jedné domácnosti: *„Žijeme u našich, teda u mých rodičů, a žije s náma ještě brácha a jeho holka.“* Z těchto kódů lze odvodit, že více jak polovina respondentů považuje za svou rodinu pouze svého partnera a své děti, nikoli další příbuzné.

Dalším kódem, jenž vyplynul z rozhovorů, je rozdělení rolí v domácnosti. Paní Anna uvedla, že oba s partnerem pracují a starají se společně o domácnost, kdy každý má svou roli v péči o děti. Například v týdnu partner vozí děti do školy a o víkendech, kdy není paní Anna doma, se o děti stará on. Také v placení jsou si rovnocennými partnery a financování domácnosti si rozdělují.

Podobně uvedl pan Cyril o své přítelkyni: „*Ona se stará o kuchyň, nákupy, úklid, takový ty ženský práce, abychom měli co jíst a bylo čisto. Učí se s holkama a stará se o věci, co se týkají školy a tak. Já chodím do práce každý den a přijíždím celkem pozdě, tak na mě je spíš kluk, když něco potřebuje řešit, nebo když je potřeba něco spravit a tak. Spíš já vydělávám a starám se o rodinu finančně a žena spíš tu domácnost, ale taky nakupuju a občas o víkendu uvařím.*“ Z toho vyplývá, že sice práci v domácnosti má na starosti více jeho přítelkyně, ale přesto občas také vypomáhá v domácnosti a podporuje svou rodinu finančně.

Naopak paní Dana uvedla, že je na domácnost sama: „*No, já, kdo jiný. Chlap je celý den v práci a nemá čas dělat svačiny a pomáhat holkám, to dělám já, ale ne, že se nestará, to jako občas na ně zakřičí, nebo jim něco koupí, ale nejvíce já.*“ Avšak v závěru rozhovoru uvedla, že ji s výchovou pomáhá také její matka a sestra. „*Tak moje máma ta řeší s holkou hodně to náboženství, má pořád nějaký otázky a já tomu nerozumím a ona jí zas pomáhá s nákupama a taky ji učí vařit. Moje sestra, ta si zas hodně rozumí s druhou holkou, se kterou řeší pořád hadry a účesy, ona si na ní totiž zkouší účesy, když studuje tu kadeřnici. Hodně mi pomáhají, dřív holky pořád hlídaly, když jsem byla v práci a mohla jsem je nechat doma, školka byla moc drahá.*“

Také paní Božena uvedla, že o domácnost se stará sama: „*Já se starám o vše, protože přítel odjíždí od pondělí do pátku za prací. Takže jsem na vše sama.*“ Sice pan Emil na počátku odpověděl, že všichni dělají všechno, přesto péče o domácnost závisí na jeho matce a ženě. „*Všichni všechno. Moje máma vaří, stará se o nás, uklízí. Hlídá děti, takový ty práce. Já s tátou chodíme do stejný práce, takže makáme spolu a chodíme domů k večeru, moje žena si přivydělává v samošce, jinak taky hlídá děti a stará se o ně. Já pracuji, nosím peníze, nevím co víc říct.*“

Z těchto výsledků lze odvodit, že role v domácnosti jsou stále rozděleny na mužské a ženské v kontextu péče o děti a chod domácnosti, kdy muži chodí do práce a rodinu zabezpečují po finanční stránce a ženy také chodí do práce a podporují rodinu finančními prostředky a k tomu pečují o děti a zabezpečují chod domácnosti. Až na jednu respondentku, která uvedla, že přítel v domácnosti a v kuchyni také vypomáhá, když je o víkendu v práci. Tohoto rozdělení rolí, které rodiče dále předávají svým dětem, si lze všimnout v některých odpovědích na otázky typu, jakým způsobem a zda jim děti pomáhají v domácnosti, kdy z odpovědí vychází, že matky své dcery zapojují do péče o domácnost a syny zapojují spíše do péče o své sourozence.

Paní Anna uvedla: „*Jasně, že se musí zapojit a holky už se to musí učit. Ta starší už myje nádobí, zamete, sklídí postele, pověsí prádlo. Ta menší čistí králíkovi klec a taky věší prádlo, když vařím, tak se mi snaží pomáhat a kluk ten, když jsme s přítelem o víkendů v práci, tak dětem uvaří, uklidí.*“

Paní Božena sdělila, že syn i dcera si uklízejí pokoje a v případě potřeby její syn pomáhá s péčí o jeho nejmladší sestru.

Také pan Emil v rozhovoru uvedl, že: „*Dcera musí pomáhat s malým, má na to věk, pomáhá ho oblíct a furt si hrajou a něco dělaj. Jinak pomáhá s úklidem a tak.*“

Posledním kódem této kategorie, je pocit, popřípadě postoj k vlastní Romské národnosti, který je pro rodinu důležitým činitelem ve výchově. Během rozhovoru pouze pan Emil a paní Anna neskryvavě sdělili, že jsou Romové a je pro ně důležité, aby si to uvědomili i jejich děti.

Paní Anna sdělila, že: „*I když jsou moje děti bílé a nevypadají jako cigáni, stejně to o sobě ví. Říkám jim to pořád a říkám, že právě proto musí ukázat všem, že nejsme všichni stejní. Snažím se je naučit i naši řeči, chci, aby aspoň rozuměli. Snažím se, aby nebyli jako ostatní, aby vždy byli něco víc.*“

Také pan Emil odpověděl na otázku: Je něco, co po svých dětech vyžadujete? „*Aby se nestyděly za to, že jsou cigáni a doma, aby mluvili s našima ponašem, přes to nejede vlak, nebudou mluvit jen jak vy. To, že jsou cigáni a že patří do naší rodiny, tak aby se tak chovali. Nebudou mluvit sprostě, u nás se tak nemluví, jinak asi nic.*“

Ale pan Cyril pouze naznačil ve své odpovědi, že jejich rodina je jiná a že si nepřejí, aby je srovnávali s ostatními. „*Ty fagani si ted' dovolej úplně všechno. Voni tady okradli tu paní zezdola, když šla na nákup, to by si moji kluci nikdy nedovolili. To bych je hnal, slušnost je důležitá, aby nás nesrovnávali a nechali nás tady žít v klidu.*“

Tyto sdělení nám mohou naznačit, do jaké míry se rodiny cítí být příslušníky romské minority, popřípadě do jaké míry tento pocit příslušnosti ovlivňuje jejich rodinu.

Kategorie **výchova v romské rodině** se skládá z kódů, které si autorka označila jako výchovné cíle, volnočasové aktivity a náboženství. Na otázku, jakým způsobem respondenti tráví volný čas jako rodina, byly odpovědi různé. Paní Božena odpověděla, že volného času moc nemá, ale když má, tak „*procházky, mobil a hlavně se věnuji dětem.*“

Koukáme hlavně na pohádky a rádi si kreslíme. Pak ta nejmladší miluje kostky. Syn je už huberták, tak ten je ve svém pokoji. Syn chodí na judo.“

Paní Anna odpověděla že: *„Moc volného času nemáme, ale když už se domluvíme, tak určitě jezdíme s dětmi třeba do zoo. Přítel si je v létě bere na aquadrom. V zimě většinou se setkáváme s kamarádkami a s jejich dětmi a zajdeme třeba do McDonaldu, kde je dětský koutek a kde se děti vyblbnou a my v klidu pokecáme. Také uvedla, že ještě její dcery závodně tancují.*

Paní Dana na otázku, jakým způsobem trávíte s dcerami volný čas, odpověděla: *„No tak nakupujeme, to si hodně užíváme třeba v sekáči, nebo si zajdeme na nehty a taky si hodně povídáme, koukáme na televizi a chodíme se starat o zahrádku mojí mámy, co máme za barákem.“* Z těchto informací vyplývá, že i přesto že respondentky uvedly, že na své děti mají málo času, nachází ve svém čase i místo pro dle názoru autorky plnohodnotné trávení volného času, což má pozitivní vliv na formování osobností dětí a poskytuje to nám jiný pohled na výchovu tradiční romské rodiny, kdy literatura uváděla, že Romové praktikují spíše volnou výchovu, kdy rodiče ponechávají své děti spíše vlastním aktivitám bez zásahu. V rozhovorech se však ukázalo, že rodiče se sami aktivně účastní a pořádají pro své děti aktivity, během kterých si utváří vztah.

Pan Cyril dokonce uvedl, že se svými dětmi trávil volný čas výukou na hudební nástroj. *„No kluky jsem učil hrát na housle a harmoniku. Máme to v krvi, děda a jejich praděda, všichni chlapi u nás vždy na něco hráli, tak musí taky. No jednu dceru jsem naučil na harmoniku, ale druhá to v sobě nemá.“* A také *„občas zajdeme do bazénu s holkama, když chtějí. Jinak spíš doma, televize, a bavíme se.“*

Pouze pan Emil během rozhovoru zmínil, že jeho děti chodí na kroužek romských tanců a na kroužek od romské komunity, v rámci kterého sbírají odpadky a dělají jiné prospěšné činnosti, ale přímo netráví svůj volný čas s dětmi.

Na otázku, jak tráví volný čas, odpověděl: *„Po škole nevím, nejsem doma, ale asi jsou doma nebo venku. O víkendu jsou venku s ostatními, nebo koukaj na telku a počítač.“* Sice podporuje své děti v navštěvování volnočasových kroužků, avšak svůj volný čas s dětmi netráví, což autorka posuzuje jako nedostatečné ze strany otce, což může souviset s rozvržením rolí v rodině, kdy většina respondentů uvedla, že muži chodí do zaměstnání a péči a výchovu přenechávají na svých partnerkách.

Dalším kódem, jenž si autorka pro tuto kategorii zvolila, je kód **výchovné cíle**. Výchovné cíle si každá rodina určuje ať už vědomě či nevědomě sama. Jsou to cíle, které vycházejí z vlastních zkušeností rodičů, aktuálních situace a potřeb rodiny.

Paní Anna uvádí, že po svých dětech chce, *„aby byli dobře vychovaní, dobře se učili, respektovali starší, aby si šli za svým cílem a v životě něco dokázali, aby věděli, že jako matka za nimi stojím a budu je ve všem podporovat a že tu jsem pro ně a taky je takhle vychovávám. Svě děti učím, že bez práce nejsou koláče.“*

Paní Božena od svých dětí vyžaduje *„respekt k rodičům a k lidem, dobrou výchovu, hlavně škola, ta je pro mě hodně důležitá. Takže já se dost zaměřuji na školu. Moje představa je taková, že aby v životě dosáhli víc než já, škola, práce. Lepší život.“*

Pan Cyril po svých dětech vyžaduje slušnost, respekt a dokončené vzdělání, které by jeho dětem zajistilo zaměstnání.

Také paní Dana si klade ve výchově za cíl vést své dcery k tomu, aby si našly dobře placenou práci, ale je pro ni i důležité naučit své dcery vařit, protože je to dle respondentky nutnost k správnému chování.

Pan Cyril si také klade za cíl, aby se jeho dcera vdala a měla slušnou práci a u syna má za cíl, aby jeho syn dokončil školu. Z těchto rozhovorů vyplývá, že jedním z nejčastějších cílů u rodičů je, aby si jejich děti dokončily vzdělání a následně získaly dobré zaměstnání. Také od svých dětí vyžadují respekt a slušnost. Avšak od dvou respondentů zazněly stereotypní požadavky na výchovu, kdy od dcer vyžadují dobrý svazek a u chlapců dobrou práci, popřípadě školu.

Jedním z dalších aspektů, jež mohou mít na výchovu vliv, je **náboženství**, pokud se jím rodiče ve výchově řídí. Na otázku, zda jsou rodiny věřící, popřípadě zda se ve výchově řídí náboženskými principy, respondenti odpověděli ve čtyřech případech, že jsou věřící a jeden respondent uvedl, že věřící nejsou. Respondenti uvedli, že vyznávají náboženství, 3 ze 4 respondenti uvedli, že to nějakým způsobem ovlivňuje jejich rodinu. Například paní Anna uvedla že *„já jsem věřící křesťanka, své děti k tomu vedu. Modlím se s nima a bavím se s nima o bohu, i když přítel není věřící.“*

Paní Dana sdělila: *„Celá rodina jsme věřící, každou neděli chodí můj chlap s holkama na mši a celou rodinou, ale já ne, já vařím a uklízím. Ale holky musí chodit, na to je chlap háklivej. Holky chodily dřív i do kroužku ve škole, tady od církevní komunity nebo co to bylo, ale hodně je to bavilo. Mě k tomu máma taky nutila a já chodila, ale už na*

to nemám čas, celý týden v práci a v sobotu jezdíme na hřbitov a v neděli uklízím, ale je to důležitý tam chodit.“

Také pan Cyril sdělil, že s rodinou chodí na mši, kam chodí všichni, když zrovna není v práci. Z těchto výsledků lze usoudit, že náboženství je stále jedním z faktorů ovlivňující alespoň v jistých ohledech výchovu a je tak neopomenutelným činitelem, který může formovat postoje a hodnoty rodin, v případě že rodiny dodržují normy a pravidla jistých náboženství.

Třetí kategorií je **vzdělání jako rozhodující činitel**, kterou tvoří tři kódy, a to vzdělání rodičů, postoje rodičů ke vzdělání a budoucnost potomků. Míra vzdělání rodičů má ve výchově rozhodující vliv. Rodiče na základě svých vlastních zkušeností se vzděláváním a tím jaký stupeň vzdělání získali, se rozhodnou o tom, jaké požadavky po svých potomcích budou vyžadovat. Z rozhovorů vyplynulo, že každý rodič si pro své děti přeje vyšší stupeň vzdělání, než se dostalo jim.

Například paní Anna uvedla, že má vystudovanou maturitu v oboru módní návrhářství a její přítel je vyučený zedník. Paní Božena během rozhovoru sdělila, že ona sama má pouze základní vzdělání a její přítel má blíže nespecifikovaný výuční list. Také pan Emil uvedl, že vzdělání nemá žádné, ale jeho partnerka má výuční list v oboru švadlena. Taktéž je tomu také u paní Dany, která má ukončené základní vzdělání, přičemž se pokoušela ještě dva roky o navazující vzdělání, které nevyšlo.

Pan Cyril je vyučený na pomocného kuchaře a jeho partnerka má zemědělskou školu. Z těchto poskytnutých informací vyplývá, že respondenti mají spíše základní vzdělání, popřípadě výuční list a pouze jedna respondentka uvedla, že má střední vzdělání.

Tento kód však přímo ovlivňuje kód následující, a to postoje rodičů ke vzdělání jejich dětí. Paní Anna říká: *„Máme šestnáctiletého syna, který se učí oborem zedník. Máme ještě dvě dcery 8 a 7 let, které chodí na základní školu“* Její postoj ke vzdělání jejich dětí je značně kladný, kdy si přeje pro své děti, aby jejich syn dodělal školu, a u svých dcer si přeje: *„Co se týče holek, taky je vedu k tomu, že škola je základ života. Nejdřív škola práce a pak už je to na nich.“*

Paní Anna má střední školu a s tímto ohledem také vede své děti, školu pokládá za základ života a ke vzdělání vede své děti. Také paní Božena říká: *„Škola, ta je pro mě hodně důležitá. Takže já se dost zaměřuji na školu. Moje představa je taková, že aby v životě dosáhli víc než já, škola, práce. Lepší život.“* Také při otázce, co je pro ni ve

výchově důležité, odpověděla: „*Vzdělání, určitě chci, aby měly maturitu, já jsem tu možnost zahodila, mám jen základní vzdělání, takže si na tom budu trvat.*“

Z odpovědi paní Boženy si lze všimnout toho, jak vlastní zkušenosti a vzdělání formují její výchovu, kdy se snaží, aby její děti měly vyšší vzdělání, než má ona, aby se měly lépe.

Pan Cyril sdělil: „*Starší syn dělá elektrikáře a nejmladší syn, ten teď bude maturovat na gymplu. Ten byl vždycky nejchytřejší a fakt se snaží. No a holky, ty jsou na základce, ale ta jedna chce být cukrářkou.*“ Respondent si za cíl u syna přeje dokončení vzdělání a u dcer to nechává na partnerce, které si přeje, aby jejich dcery měly alespoň maturitu, ale respondentovi na tom nezáleží a říká: „*Hlavně ať něco dodělaj a najdou si práci.*“ Z čehož lze usoudit, že respondent si neklade za cíl, aby jeho děti měly vyšší vzdělání, než má on sám, jakož je tomu u ostatních respondentů.

Paní Dana má dvě dcery a jednoho syna, přičemž: „*Jedna studuje na kadeřnici a je jí 16, druhá jí bude 18 a studuje střední s maturitou, ten studoval rok učňák.*“ Dále paní Dana říká: „*Jedna dcera není moc chytrá, ve škole jí to nešlo, tak nám o nějakou školu nešlo, ale ona nechtěla ani učňák, tak jsem jí řekla, že ani náhodou, já sama mám jen základku a dva roky na škole, ale nikde mě nechtěli dát práci a nechci, aby musela jen někde uklízet jak já a nemít dost peněz, tak šla holka na kadeřnici aspoň. No a druhá dcera, tu jsem nutit nemusela, ta chtěla sama jít na střední s maturitou, aby jí prý nesrovnávali s cikánkou, nechci je nutit do maturity, ale něčím se vyučit musí.*“ Z těchto informací vyplývá, že taktéž paní Dana s přihlédnutím na inteligenci svých dětí vyžaduje dostatečné vzdělání, které ona sama nezískala.

Také pan Emil si přeje pro svého syna: „*Aby měl aspoň školu nějakou ne, jak já, já blbec měl moc brzo rodinu, ne, to jako já je mám rád, ale nedodělal jsem a nejsem nic.*“ Naopak pro svou dceru si přeje: „*Chci, aby se holka dobře vdala a měla slušnou práci,*“ z čehož můžeme odvodit, že cíle ve vzdělání si u dcer nestanovil, pouze u svého syna si klade za cíl ve výchově, aby dokončil vzdělání.

Respondenti se snaží ve většině případů vést své děti k dokončení vzdělání, přičemž mají jistou představu o tom, co to může jejich dětem přivést. Jakou budoucnost si vzděláním zaručí, a to je dalším stanoveným kódem.

Budoucnost potomků si každý z respondentů představuje jinak, častým ovlivňujícím faktorem, jenž respondenti uvedli, však bylo vzdělání. Právě pro paní Annu

znamená vzdělání základ života, přičemž vzdělání zaručí jejich dětem dobrou práci. Dále si také paní Božena myslí, že získání vyššího vzdělání jejím dětem zajistí dostatečně dobrou práci s dostatečným finančním ohodnocením.

Naopak pan Cyril nezmínil, že by pro něj bylo vzdělání důležité, popřípadě že by zajistilo jeho dětem dobrou budoucnost. Pro své děti si přeje, aby si našly dobrou práci a založily rodinu. Z těchto informací vyplývá, že respondent na rozdíl od ostatních nepovažuje vzdělání jako faktor, který by výrazně ovlivnil budoucnost jeho dětí.

Paní Dana si uvědomuje spojitost mezi vzděláním jejich dětí a získáním práce, která zaručí dobrou budoucnost jejím dětem. Kdy na základě vlastní zkušenosti, kdy se základním vzděláním sama nemohla získat adekvátní zaměstnání, vede své děti k dokončení středního a odborného vzdělání. Také pan Emil na základě svých zkušeností se vzděláním, kdy získal pouze základní vzdělání, si uvědomuje spojitost mezi vzděláním a budoucností. U své dcery vzdělávací cíle nemá a budoucnost své dcery vidí v dobrém manželství. U svého syna si však vzdělávací cíle klade, aby poté jeho syn získal dobré zaměstnání a mohl se o rodinu postarat.

4.6 Vyhodnocení vědecko-výzkumných otázek

Jak se promítají hodnoty rodičů ve výchově dětí?

Nejčastější hodnotou, jež byla rodiči v rozhovorech zmíněna, byla hodnota vzdělání, rodinná hodnota, ale také i duchovní hodnota. Nejčastějším způsobem, jakým rodiče předávají své hodnoty, je určení cíle ve výchově. U hodnoty vzdělání se ukázalo, že na základě vlastních zkušeností a míry vlastního vzdělání si rodiče vytvořily určité cíle, na základě kterých své děti vychovávají. V případě, že rodiče mají pouze základní vzdělání, které jim neposkytlo dostatečně ohodnocenou práci, preferují u svých dětí vzdělání střední, popřípadě odborné, které by zdárně jejich děti zakončily. V případě, že respondentka má střední vzdělání z tohoto vzdělání, pro ni vplynuly dobré podmínky pro získání zaměstnání, vede k těmto cílům i své děti. Všichni respondenti ať už přímo či nepřímo sdělili, že si pro své děti přejí lepší život, než mají sami. Tato hodnota byla jednou ze stěžejních, které se vyskytovaly u všech respondentů. U hodnoty duchovní tomu však bylo jinak. Duchovní hodnoty rodičů, tedy náboženství svým dětem předávají pouze respondenti Anna, Dana a pan Cyril. Tito respondenti uvedli, že se svými dětmi modlí, popřípadě s nimi chodí na bohoslužby a komunikují s nimi o náboženství. K víře je vedou

navštěvováním bohoslužeb a obeznamováním se s normami dané církve. Také hodnota rodiny se přímo i nepřímo ukázala jako důležitý faktor. Rodiny se snaží o to, aby jejich děti i v dospělosti zůstali nablízku, popřípadě s nimi bydleli. U dvou respondentů se ukázalo, že bydlí s širší rodinou v jedné domácnosti a to chtějí i po svých dětech. Také dva respondenti uvedli u svých dcer důležitost dobrého svazku a založení rodiny jako cíl jejich výchovy.

Kam a jak směřují výchovu jejich dětí?

Z rozhovorů bylo zjištěno, že nejčastějším cílem ve výchově jsou cíle vzdělávací, rodinné a k dobrým osobnostním rysům jejich potomků. Jak už bylo výše zmíněno, převážná část respondentů si za svůj směr výchovy vybrala směr vzdělání, ke kterému své děti vede. Směr, který však zde ještě nezazněl a který vyšel najevo z rozhovorů, je směr dobrých osobnostních rysů. Tohoto směru si lze všimnout například u respondenta pana Cyrila, který vyžaduje, „*aby se ke mně chovali slušně, nechci, aby z nich byli spratkové*“. Paní Anna se snaží, aby její děti byly dobře vychované a respektovaly starší. Stejně to má také i paní Božena, pro kterou je důležité, aby její děti měly respekt ke svým rodičům a ostatním. Rozdílný směr ve výchově má však pan Emil, u kterého se jako dominantní směr výchovy ukázal jako výchova k romství. Jeho děti navštěvují kroužek romských tanců, komunitní kroužek a učí je romštinu. U svých dětí si přeje, aby se nestyděly za to, že jsou Romové. Pro paní Danu může být jistým směrem i rodina, podle ní je rodina důležitá, musí držet pohromadě a členové rodiny si musí pomáhat. To se však také odráží v tom, že bydlí se svou matkou a také sestrou, jakožto zástupci širší rodiny. Na závěr rozhovoru také uvedla, že si přeje, aby její dcery bydlely i v dospělosti s nimi.

Jaký je postoj rodičů vůči vzdělání jejich dětí?

Během rozhovorů s respondenty bylo zjištěno, že postoje rodičů vůči vzdělávání jejich dětí jsou spíše kladná. Většina rodičů se ke vzdělání staví kladně a považují vzdělávání za důležitý faktor, jenž ovlivní budoucnost jejich potomků. Jak už bylo výše zmíněno, paní Anna zaujímá kladný postoj. Školu považuje za základ života a svým dětem říká: „*Nejdřív škola, práce a pak už je to na nich.*“ Pro paní Boženu je taktéž velmi důležitá škola, sama o ní tvrdí: „*Škola, ta je pro mě hodně důležitá,*“ a přeje si, aby její děti dosáhly maturitního vzdělání. Paní Dana má také kladný vztah ke vzdělání, ke kterému se snaží vést své dcery, ale ukázalo se, že pro ni není zas tak důležité, zda její dcery budou mít výuční list, nebo maturitní vzdělání, ale přeje si, aby měly vzdělání zakončené. „*Jedna*

dcera není moc chytrá, ve škole jí to nešlo tak nám o nějakou školu nešlo, ale ona nechtěla ani učnák, tak jsem ji řekla, že ani náhodou, nechci je nutit do maturity, ale něčím se vyučit musí.“ Dá se říci, že i pan Cyril zaujímá kladný postoj ohledně vzdělání jeho syna. Pro svého syna si přeje, aby dokončil vzdělání, ale u svých dcer, vedení ke vzdělání nechává na své partnerce, která po dcerách vyžaduje maturitní vzdělání, ačkoli sám respondent sdělil, že je mu to jedno, hlavně aby jeho dcery školu dokončily a našly si dobrou práci. Také pan Emil má podobný přístup, kdy si pro syna přeje: *„Aby měl aspoň školu nějakou.“* U dcery vzdělání nezmínil vůbec, ale jako požadavek zmínil: *„Chci, aby se holka dobře vdala a měla slušnou práci.“*

4.7 Shrnutí

Autorka zastává názoru, že pro kvalitativní šetření byla zvolena metoda rozhovoru správně a poskytl ji možnost získat informace, jež by kvantitativní metodou dotazníků nezískala.

Samotné kontaktování a navazování vztahu s respondenty bylo velice obtížné. Bylo doprovázeno s odmítáním a zpochybňováním této bakalářské práce, která dle slov některých k ničemu nevede. Z šesti rozhovorů, které proběhly, bylo pouze pět rozhovorů vhodných pro tuto práci. Po počátečním sdělení cíle této práce se respondent rozhodl ukončit rozhovor. Z této zkušenosti se autorka rozhodla neuvádět cíle této práce na začátku rozhovoru. Pouze malá část dotazovaných však souhlasila s rozhovorem. S rozhovorem souhlasili pouze tací, kteří mě osobně znali, nebo souhlasili na základě ubezpečení již dotazovaných.

Rozhovory byly vedeny v klidném a pro respondenty známém prostředí kaváren. Respondentem byl vždy jeden z rodičů, který poskytl autorce vlastní pohled na celou rodinu. Rozhovory proběhly v dopředu stanoveném datu, který všichni dodrželi. Všechny rozhovory byly provedeny v rámci jednoho týdne v měsíci lednu roku 2020.

Dále respondenti respektovali pomalejší rozhovor z důvodu autorčina podrobného zápisu, byli velmi otevření a dostatečně odpovídali na položené otázky.

Cílem tohoto výzkumného šetření bylo zjistit dostatečné informace ohledně reflektování dominantních hodnot rodičů ve výchově, a zda rodiče nereflektují nějaké nevhodné způsoby chování. Dle názoru autorky se tento cíl částečně naplnil. V případě zjištění reflektování dominantních hodnot rodičů, bylo zjištěno dostatečné množství

informací, jež byly nutné na popsání těchto hodnot. Avšak při zjišťování nevhodných hodnot rodičů, v tomto případě autorka nic nezjistila, a proto je tento cíl vhodný pro další a hlubší zkoumání.

Dalším tématem, jež bylo na počátcích výzkumného šetření stanoveno, je zjištění, jakým způsobem rodiče formují osobnosti svých dětí a jakým směrem vedou jejich výchovu, popřípadě vzdělání. Dle autorky toto téma bylo na základě rozhovorů popsáno, ačkoli by tato oblast také zasloužila pro potvrzení další zkoumání a vyšší počet respondentů, který by poskytl širší náhled na toto téma. Posledním tématem, jež se autorka v tomto výzkumném šetření chtěla zabývat, je promítání hodnot rodičů na jejich děti a způsobem předávání těchto hodnot.

Na základě rozhovorů bylo zjištěno, jaké dominantní hodnoty si každý respondent ve výchově klade, které předává svým dětem, ačkoli si to třeba sám plně neuvědomuje. V případě způsobu předávání však nebylo přesně stanoveno, jakým způsobem rodiče tyto hodnoty předávají a výsledky byly zakládány spíše na domněnkách, jež vplynuly z informací.

Autorka si je plně vědoma nedostatků této práce a oblastí, ve kterých by měla více zapracovat. Pro plynulejší a přirozenější rozhovor měla zvolit více doplňujících otázek, jež by konkrétní odpovědi více objasnily, protože autorka při následné práci s kategoriemi zjistila, že pro některé objasnění by potřebovala mnohem více informací.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala analýzou hodnotových orientací romských rodičů. Zároveň by mohla být základem pro pochopení charakteristického chování tohoto etnika. Myslím si, že s aktuální situací v České republice se proměňuje podoba tradiční romské rodiny a přesněji vzorce chování rodičů v oblasti výchovy. Přesto však v této společnosti panují stereotypní představy o romských rodinách a předsudky, které brání prolomení bariér mezi majoritní společností a menšinou.

Při vypracovávání této práce autorka narazila na nedostatečné množství odborné literatury, která by se dotýkala témat hodnot romských rodičů, popřípadě aktuální podoby romské rodiny. Existuje velké množství odborné literatury, jež se zabývá tradiční romskou rodinou a jejími proměnami, avšak tato literatura není dostatečně aktuální a nemá tak široký rozsah témat, jež autorka potřebovala pro sepsání této práce. Proto se práce v některých případech opírá o starší literaturu.

Cílem této teoreticko-empirické práce bylo popsat hodnotové orientace v romských rodinách. Domnívám se, že tento cíl byl z velké části naplněn. Teoretická část této práce shromažďuje informace, jež byly dostupné a vedou k popsání cíle. V teoretické části se autorka nejdříve zabývala původem romského etnika, popisem romského etnika a jeho aktuální situací v České republice. V další kapitole byla blíže charakterizována romská rodina a práva a povinnosti jednotlivých členů rodiny. Poslední kapitola teoretické části se zabývala vymezením a pojetím hodnot a popsala odlišné hodnoty Romů.

Na poslední teoretickou kapitolu navazuje výzkumné šetření, jež se zabývalo problematikou reflektování dominantních hodnot rodičů ve výchově, a zda se promítají hodnoty rodičů na jejich děti a jakým způsobem své hodnoty předávají. Dalším úkolem výzkumného šetření bylo popsání formování osobnosti dítěte, směry jeho výchovy a také vzdělávání. Z výzkumného šetření bylo zjištěno, že k patrným proměnám ve výchově romských rodin dochází. U dotazovaných rodin si lze všimnout podobnosti rodin majoritní společnosti a rodin romské menšiny, kdy chod domácnosti, popřípadě rozvržení rolí v rodině a rodinné poměry se podobají poměrům společnosti. Lze si všimnout proměn u počtu rodinných příslušníků v jedné domácnosti, který se snižuje, nebo také zapojování muže do chodu domácnosti, což nebylo takovým zvykem v tradiční romské rodině dříve.

Zajímavým zjištěním bylo také to, že jedním z cílů, jež si dotazovaní respondenti ve výchově kladou, jsou cíle vzdělávací, kdy si rodiče přejí pro své děti vzdělání, jehož sami nedosáhli. Také zajímavou skutečností, jež vyšla z výzkumného šetření je přenos hodnot romských rodičů ve výchově, který vyšel jako zřejmý a rodiče na své potomky vědomě přenášejí své hodnoty, podle kterých praktikují svou výchovu. Svě děti formují ve směru dobrých osobnostních rysů a vedou je k víře a náboženství.

Seznam literatury

Tištěné zdroje

BROŽÍK, Vladimír. *Hodnotové orientácie*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2000. 139 s. ISBN 80-8050-368-0.

DAVIDOVÁ, Eva. *Romano drom: cesty Romů: 1945-1990 : změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 8070675338.

DAVIDOVÁ, Eva a kol. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2010. 251 s. ISBN 978-80-7387-428-5.

DOUBEK, David, LEVÍNSKÁ, Markéta a BITTNEROVÁ, Dana. *Pomoc a pořádek: kulturní modely v pomáhajících profesích*. Vydání 1. V Praze: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2015. 305 stran. ISBN 978-80-87398-48-7.

FÓNADOVÁ, Laura. *Nenechali se vyloučit: sociální vzestupy Romů v české společnosti: (kvalitativní studie)*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 131 s. ISBN 978-80-210-6574-1.

HANCOCK, Ian. *Země utrpení: dějiny otroctví a pronásledování Romů*. Praha: Signeta, 2001. 195 s., [12] s. obr. příl. Droma; sv. 1. ISBN 80-902608-3-7.

HOGENOVÁ, Anna, ed. a PELCOVÁ, Naděžda, ed. *Hodnoty ve výchově, umění a sportu: sborník z mezinárodní konference konané na Univerzitě Karlově v Praze Pedagogické fakultě dne 3. 5. 2007*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2008. 245 s. ISBN 978-80-7290-272-5.

HOFSTEDE, Geert a HOFSTEDE, Gert Jan. *Kultury a organizace: software lidské mysli: spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití*. Praha: Linde, 2007. 335 s. ISBN 978-80-86131-70-2.

JAKOUBEK, Marek a PODUŠKA, Ondřej. *Romské osady v kulturologické perspektivě*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2003. 174 s. ISBN 80-7239-140-2.

JAKOUBEK, Marek, ed. a HIRT, Tomáš, ed. *Romové: kulturologické etudy: (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. 383 s. ISBN 80-86473-83-X.

JAKOUBEK, Marek, ed. a J. BUDILOVÁ, Lenka, ed. *Romové a cikáni - neznámí i známí: interdisciplinární pohled*. 1. vyd. Voznice: Leda, 2008. 342 s. ISBN 978-80-7335-119-9

JAKOUBEK, Marek. *Romská kultura-jedna z výrazných determinant chudoby a ekonomického neúspěchu Romů*. In: KALEJA, Martin, ed. a KNEJP, Jan, ed. *Mluvme o Romech = Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. s.78-86. ISBN 978-80-7368-708-3

KALEJA, Martin, ed. a KNEJP, Jan, ed. *Mluvme o Romech = Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 199 s. ISBN 978-80-7368-708-3

KALIBOVÁ, Květa. *Kolik Romů žije v Česku?* Geografické rozhledy. 2008, 17 (4). s. 8-9. ISSN 1210-3004

KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk, hodnoty, výchova: Kapitoly z filosofie výchovy*. 1. vyd. Prešov: ManaCon, 1996. 231 s. ISBN 80-85668-34-3.

LÁZNIČKOVÁ, Ilona. *Tradiční rodinné vztahy, obřady a obyčeje*. In: ŠULEŘ, Petr a kol. *Romové: tradice a současnost = O Roma: angoder the akának*. Brno: SVAN, 1999. s. 53-63. Za poznáním do muzea; sv. 9. ISBN 80-7028-141-3.

ĽUPTÁKOVÁ, Katarína. *Formovanie identity rómskeho žiaka v školskom prostredí*. In: BALVÍN, Jaroslav, ed. *Metody výchovy a vzdelávání ve vztahu k národnostním menšinám: mezinárodní konference: 4. setkání národnostních menšin a 23. setkání Hnutí R: 11.-12. listopadu 2004*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin, 2005. s. 193-197. Praha a národnosti. ISBN 80-902972-8-5

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008. 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál, 2003. ISBN 8071787418.

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5., dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 129 s. ISBN 80-244-0497-4.

RAICHOVÁ, Irena. *Romové a náboženství*. In: ŠULEŘ, Petr a kol. *Romové: tradice a současnost = O Roma: angoder the akának*. Brno: SVAN, 1999. s. 65-67. Za poznáním do muzea; sv. 9. ISBN 80-7028-141-3.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 184 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-3006-6.

Romové v České republice (1945-1998). Vyd. 1. Praha: Socioklub, 1999. 558 s. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902260-7-8.

ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. 143 s. ISBN 80-7178-250-5.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu..* Vyd. 5., rozš., V Grada Publishing 1. Praha: Grada, 2007. 196 s. Psyché. ISBN 978-80-247-1174-4.

SEKYT, Viktor. *Romské tradice a jejich konfrontace se současností (Romství jako znevýhodňující faktor)*. In: JAKOUBEK, Marek, ed. a HIRT, Tomáš, ed. *Romové: kulturologické etudy: (etnopolitika, příbuzenství a sociální organizace)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. s.188-217. ISBN 80-86473-83-X.

SELICKÁ, Denisa a VAŇKOVÁ, Katarína. *Analýza výchovných metód v rómskej rodine*. In: BALVÍN, Jaroslav, ed. *Metody výchovy a vzdělávání ve vztahu k národnostním menšinám: mezinárodní konference: 4. setkání národnostních menšin a 23. setkání Hnutí*

R: 11.-12. listopadu 2004. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin, 2005. s. 229-232. Praha a národnosti. ISBN 80-902972-8-5

STEWART, Michael. *Čas Cikánů*. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2005. 275 s. ISBN 80-7364-017-1

SUTHERLAND, Anne. *Romové - neviditelní Američané*. Vyd. 1. Praha: Romano džaniben, 2014. 348 s. Droma; sv. 3. ISBN 978-80-905833-0-6.

ŠEVČÍKOVÁ, Veronika. *Romové -kultura -současnost (kontext Česká republika)*. In: KALEJA, Martin a kol. *Romové - otázky a odpovědi v českém a slovenském kontextu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2012. s.40-60. ISBN 978-80-7464-175-6.

VANKOVÁ, Katarína. *Romské ženy v ich prirodzenom rodinnom prostredí*. In: POLÁKOVÁ, Eva. *Postavenie a rola rómskej ženy v spoločnosti : II. štúdie*. Nitra. Univerzita Konštantína Filozofa, 2005. s. 10-25. ISBN 8089220061

ŽDÁRSKÝ, Pavel. *De iss haud licet bonis disputari*. In: HOGENOVÁ, Anna, ed. a PELCOVÁ, Naděžda, ed. *Hodnoty ve výchově, umění a sportu: sborník z mezinárodní konference konané na Univerzitě Karlově v Praze Pedagogické fakultě dne 3. 5. 2007*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2008. s. 64-70. ISBN 978-80-7290-272-5.

Elektronické zdroje

Národnostní struktura obyvatel. In: Český statistický úřad [online]. [cit. 2019-10-22]

Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551765/170223-14.pdf>.

Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2017. In: Úřad vlády České republiky [online]. [cit. 2019-10-22].

Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-2017.pdf>.

Dětství. In: Romové v České republice [online]. [cit. 2019-12-02].

Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/18389>.

STRMISKA, Zdeněk. *Hodnota*, [online]. [cit. 2020-01-05].

Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Hodnota>.

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Přepis rozhovoru s respondentkou Annou	1
Příloha č. 2 - Přepis rozhovoru s respondentkou Boženou.....	4
Příloha č. 3 - Přepis rozhovoru s respondentem Cyrilem.....	6
Příloha č. 4 - Přepis rozhovoru s respondentkou Danou	8
Příloha č. 5 - Přepis rozhovoru s respondentem Emilem	10

Příloha č. 1

Rozhovor č. 1: paní Anna, Pardubický kraj

(T): Mohla byste mi popsat sebe a svou rodinu?

(A): Dobře, Já se jmenuju (...), mně je 36 let a mám vystudovanou maturitu v oboru módní návrhářství. No, žijeme s přítelem jako pár, ale nejsme manželé. Partnerovi je 33 let a je vyučený zedník instalatér. Máme šestnáctiletého syna, který se učí oborem zedník. Máme ještě dvě dcery 8 a 7 let, které chodí na základní školu.

(T): Pro upřesnění, žijete v jedné domácnosti ještě s dalšími příbuznými?

(A): Ne ne, žijeme sami bez dalších příbuzných v jedné domácnosti.

(T): Jakým způsobem máte s partnerem rozdělenou péči o domácnost a děti?

(A): Jelikož oba pracujeme a přítel vstává v šest tak v půl sedmé budí holky, které mají připravené věci do školy, takže se oblíknou a přítel ještě ráno s nimi jezdí do pekárny, protože holky nechtějí svačinu z domova. Poté je veze do družiny. Já vstávám až po sedmé, protože pracuji od devíti, po práci ve tři jedu pro holky do družiny a poté domů. V pondělí a v pátek mají kroužek, závodně tancují, takže je ještě vozím. Já se starám o vaření, pokud nemám pracovní víkend, pak se stará o holky přítel, anebo syn a jelikož přítel jezdí domů až večer tak celý chod domácnosti je na mě a on se stará o finance, aby nám nic nechybělo, a můžu říct, že nechybí.

Jo, a ještě jsem zapoměla dodat, z mého platu se platí dětem družiny, elektřina, televize a internet. Zbytek mám pro svoji a děti potřebu přítel platí nájem pojistky na tři auta a o to, aby doma nic nechybělo, takže i nakupuje, anebo mi dává peníze na nákup, holkám platí tancování a klukovi box nebo na co to chodí.

(T): Při takové vytiženosti, snažíte se zapojovat i své děti do péče o domácnost, nebo péče o sourozence?

(A): Jasně že se musí zapojit a holky už se to musí učit. Ta starší už myje nádobí, zamete, sklídí postele, pověsí prádlo. Ta menší čistí králíkovi klec a taky větší prádlo, když vařím tak se mi snaží pomáhat a kluk ten, když jsme s přítelem o víkendu v práci tak dětem uvaří, uklidí.

(T): Mohu se zeptat, co je pro vás ve výchově tím nejdůležitějším?

(A): Aby byli dobře vychovaní, dobře se učili, respektovali starší, aby si šli za svým cílem a v životě něco dokázali, aby věděli, že jako matka za nimi stojím a budu je ve všem podporovat a že tu jsem pro ně a taky je takhle vychovávám.

(T): A máte nějakou představu ohledně toho, jakou budoucnost byste chtěla pro své děti?

(A): Jelikož já jsem jinak vychovaná než ostatní cigánky, tak takhle vychovávám i já své děti. Doufám, že kluk školu dodělá, a i když třeba v té profesi nebude dělat, tak vím, že na prdeli sedět nebude, jelikož je to kluk a už se těší na řidičák tak naše výchova je něco za něco: ty chceš řidičák a já chci výuční list.... Co se týče holek, taky je vedu k tomu, že škola je základ života. Nejdřív škola, práce a pak už je to na nich. Mému synovi bude v létě 17 let má sice holku ale i tak mi nesmí lítat po nocích, musí být do osmi doma, a když mu ujede autobus, tak mi hned píše, nedokážu si představit, že by mě poslal do prdele nebo že by mi řekl, že ne.

(T): Dobře, děkuji za vaši otevřenost. Mohu pokračovat dále?

(A): Jasný, můžete.

(T): Jakým způsobem trávíte volný čas s rodinou?

(A): Moc volného času nemáme, ale když už se domluvíme tak, určitě jezdíme s dětmi třeba do zoo. Přítel si je v létě bere na aquadrom. V zimě většinou se setkáváme s kamarádkami a s jejich dětmi a zajdeme třeba do McDonaldu kde je dětský koutek a kde se děti vyblbnou a my v klidu pokecáme

(T): A snažíte se dodržovat nějaké rodinné tradice, svátky či jiné události?

Vánoce, Silvestr a děti narozeniny. Co se týče romských tradic určitě je znám, ale jelikož je sama nedodrží, tak sice o nich dětem říkám, ale nebudu po nich chtít, aby oni sami je dodržovali. Hlavně romské tradice nejsou tradice, ale otrokářství a já už od mala byla proti nim, i když mě k tomu rodiče vedli, ale nežiju tak.

(T): Můžu se zeptat, jaké konkrétní tradice jste neměla ráda?

(A): Málo kdo ti řekne pravdu o romských tradicích. U nás je to něco jako u Turků, anebo u Pákistánu, akorát v tom rozdílů, že my věříme v Boha a oni v Alláha. Starší generace cigánů vybírají svým dětem partnery, což já byla vždycky proti tomu, i když to na mě rodiče zkoušeli, já s tím nesouhlasila. Vždy jsem říkala, že si vezmu toho, koho já budu chtít a že nebudu žít s někým bez lásky. Ať ti píše kdokoliv, cokoliv, ale u cigánů je zvykem, že žena není žena, ale služka a málo která ti to přizná. A hlavně je zvykem, že chlap může všechno, může kurvit a mlátit ženu a její rodiče budou dělat, že to nevidí a matky jim ještě řeknou, musíš vydržet

(T): Když už jste to naznačila. Mohu se zeptat, zda vyznáváte nějaké náboženství? Případně vedete k němu své děti?

(A): Ano, já jsem věřící křesťanka, své děti k tomu vedu. Modlím se s nima a bavím se s nima o Bohu, i když přítel není věřící.

(T): Na závěr se jen ještě zeptám na takovou komplikovanější otázku, na kterou si můžete vzít více času na rozmyšlení. A to, zda máte nějaké rodinné nebo své hodnoty, které se snažíte svým dětem předat?

(A): To je opravdu těžká otázka, ale určitě mám. I když jsou moje děti bílé a nevypadají jako cigáni, stejně to o sobě ví. Říkám jim to pořád a říkám, že právě proto musí ukázat všem, že nejsme všichni stejní. Snažím se je naučit i naší řeči chci, aby aspoň rozuměli. Snažím se, aby nebyli jako ostatní, aby vždy byli něco víc. Své děti učím, že bez práce nejsou koláče a že jednou taky budou mít děti a musí jim jít příkladem. Malá mi nedávno přišla domů s tím, že jiný maminky nepracují, tak proč chodím do práce? Moje odpověď byla: A tvoje paní učitelka je taky maminka a taky pracuje a na ostatní děti nekoukej, mají to, co máš ty? A ona, že nemají a já: no, tak vidíš, já chodím s tátou do práce, aby ty jsi měla všechno. To je ten důvod, proč své děti vědu jinak než ostatní.

Příloha č. 2

Rozhovor č. 2.: paní Božena, Královehradecký kraj

(T): Mohla byste mi prosím na začátek popsat sebe a svou rodinu?

(B): Takže moje rodina je pětičlenná. Já jako matka mám 31 let a přítel jako otec má 27 let. Mám syna (...), kterému je 12 let. Moje dcera (...) má 4 roky a moje nejmladší dcera (...) má 7 měsíců. Jsem svobodná, ale žiju s přítelem v jedné domácnosti, nejsme manželé.

(T): Jen se ještě dozeptám pro upřesnění, jaké máte vy a váš partner zaměstnání?

(B): Já jsem teďkon na mateřské dovolené, ale pracovala jsem ve fabrice jako kontrola top.plášťů. Přítel staví golfové hřiště, ten má výučák.

(T): Máte s partnerem rozdělené role v péči o domácnost a děti nějakým způsobem?

(B): Já se starám o vše, protože přítel odjíždí od pondělí do pátku za prací. Takže jsem na vše sama.

(T): A snažíte se alespoň zapojovat své děti do péče o domácnost, nebo péče o sourozence, abyste na to nebyla sama?

(B): Ano, syn i mladší dcera musejí si uklízet svůj pokoj, a když je potřeba, tak starší syn pomůže s nejmladší dcerkou.

(T): Je něco, co přímo po svých dětech vyžadujete?

(B): Od svých dětí vyžadují respekt k rodičům a k lidem, dobrou výchovu, hlavně škola ta je pro mě hodně důležitá. Takže já se dost zaměřuji na školu.

(T): Máte nějakou představu ohledně budoucnosti vašich dětí?

(B): Moje představa je taková, že aby v životě dosáhly víc než já, škola, práce, Lepší život.

(T): A můžete prosím sdělit, co konkrétně je pro vás důležité?

(B): Vzdělání, určitě chci, aby měly maturitu, já jsem tu možnost zahodila, mám jen základní vzdělání, takže si na tom budu trvat. Lepší život chci, aby se měli líp než já. Hlavně po finanční stránce.

(T): Můžete mi prosím dále sdělit, jakým způsobem trávíte volný čas s rodinou?

(B): Svůj volný čas? To ani teď neznám, ale procházky, mobil a hlavně se věnuji dětem. Koukáme hlavně na pohádky a rádi si kreslíme. Pak ta nejmladší miluje kostky. Syn je už puberták tak ten je ve svém pokoji.

(T): Dodržujete nějaké rodinné tradice, nebo romské tradice?

(B): Ano, tak u nás narozeniny, Vánoce, ale jinak nějaké rodinné tradice nemáme, spíš oslavy narozenin.

(T): A řídíte se ve svém životě, popřípadě nějakými romskými tradicemi?

(B): Moji rodiče dříve ano, co se týče tradice, ale my už ne. U výběru partnera to moji rodiče neřešili.

(T): Vyznáváte jako rodina nějaké náboženství?

(B): Já jsem věřící, ale svoje děti nenutím věřit v Boha, to si musejí sami zvolit.

(T): A seznamujete je se svou vírou?

(B): Ne, vůbec.

(T): Mají vaše děti nějaké koníčky, nebo chodí na nějaký kroužek?

(B): Dcera chodí do školky, a syn chodí na judo.

(T): Máte v životě nějaké své osobní hodnoty, které byste chtěla svým dětem předat?

(B): Ano, chtěla bych jim dát to, co mám já. Že jde žít slušným způsobem, chodit do práce, starat se o rodinu. Nedělat rozdíly mezi lidma.

Příloha č. 3

Rozhovor č. 3: pan Cyril, Pardubický kraj

(T): Mohl byste prosím na začátek popsat svou rodinu?

(C): Jasně, no, takže teď žiju s partnerkou (...), která je o deset let mladší, ale nám to nevadí. Jí je 42 let a mě je 52 roků. Teď pracuju jako mistr v (...) a ona pracuje v papírnictví, dělá prodavačku. Mám 3 kluky z manželství s (...), to je moje první žena no a teď s (...) žijeme už jen s jedním z kluků a dvěma holkama co máme spolu.

Takže mám 5 dětí. Nejstaršímu je 30 let a má už manželku, mladšímu je nějak 25 a (...) má 20 a ten žije u nás a ještě mám 6letou (...) a (...), tý je 11. No žiju ve velkém bytě v bytovce a přes chodbu bydlí moji rodiče. Takhle to stačí?

(T): Ano, můžu se jen ještě zeptat na vzdělání vás a partnerky?

(C): Já se tenkrát vyučil na pomocný ho kuchaře a kluk to udělal taky. Starší syn dělá elektrikáře a nejmladší syn ten teď bude maturovat na gymplu. Ten byl vždycky nejchytřejší a fakt se snaží. No a holky ty jsou na základce, ale ta jedna chce být cukrářkou, pořád něco peče. Jako její máma, za chvíli mi nebudou montérky. Ptala ses ještě na přítelkyni, co? Tak ta má zemědělkou.

(T): Máte s partnerkou rozvrženo, kdo se, o co v domácnosti stará?

(C): No, to jako úplně asi ne nebo tak nějak. Ona se stará o kuchyň, nákupy, úklid takový ty ženské práce, abychom měli co jíst a bylo čisto. Učí se s holkama a stará se o věci, co se týkají školy a tak. Já chodím do práce každý den a přijíždím celkem pozdě, tak na mě je spíš kluk, když něco potřebuje řešit, nebo když je potřeba něco spravit a tak. Spíš já vydělávám a starám se o rodinu finančně a žena spíš tu domácnost, ale taky nakupuju a občas o víkendu uvařím.

(T): Je něco, co vyžadujete po svých dětech?

(C): Myslíš jako vzdělání? Nebo jak se mají chovat?

(T): Tak obecně, domácí práce a můžete, i jestli po nich vyžadujete i nějaký specifický chování a tak.

(C): Chci, aby se ke mně chovali slušně, nechci, aby z nich byli spratkové, jako je tady na sídlišti úplně normální. Ty fagani si teď dovolej úplně všechno. Voni tady okradli tu paní zezdola, když šla na nákup, to by si moji kluci nikdy nedovolili. To bych je hnal, slušnost je důležitá, aby nás nesrovnávali a nechali nás tady žít v klidu. No a u holek je to jiný, teď je jiná doba a partnerka chce, aby měly aspoň maturitu, ale nevím, hlavně ať něco dodělají a

najdou si práci. Nechci prostě, aby moje děti dělaly ostudu a byly slušný a respektovaly ostatní.

(T): Dobře, a mohu se zeptat, jakým způsobem trávíte volný čas jako rodina?

(C): Já moc času nemám, o víkendech jsme doma nebo zajdu do hospody, ale občas zajdeme do bazénu s holkama, když chtějí. Jinak spíš doma, televize a bavíme se.

(T): Dodržujete třeba nějaké rodinné tradice, svátky či jiné romské tradice?

(C): No, jak co, něco kvůli rodičům ještě trpíme, ale že bychom to nějak víc slavili, normální svátky a asi 2-3 romský tradice, ale to je spíš u pohřbu nebo když se kámošům narodí děti, ale jinak asi nic víc.

(T): Vyznáváte nějaké náboženství? Případně vedete k němu své děti?

(C): Jsme křesťani, chodíme v neděli na mši, když nejsem v práci, tak chodíme všichni.

(T): A žijete dle pravidel křesťanství?

(C): Snažíme se, ne že by to vždycky šlo, ale jo.

(T): A je něco, co se snažíte svým dětem předat?

(C): No kluky jsem učil hrát na housle a harmoniku. Máme to v krvi, děda a jejich praděda, všichni chlapi u nás vždy na něco hráli tak musí taky. No jednu dceru jsem naučil na harmoniku, ale druhá to v sobě nemá. Chci, aby měli dobrou práci a děti, který jim budou dělat radost. Protože rodina má být velká a šťastná.

(T): Proč je pro vás důležité, aby vaše děti měly velkou rodinu?

(C): Rodina to je prostě láska, nevím, jak to říct, ale bez rodiny to není život, rodina musí být, jinak člověk nemůže být šťastný

(T): Co je pro vás v životě vašich dětí nejdůležitější?

(C): Aby měly rodinu, práci a nemusel se za ně stydět.

Příloha č. 4

Rozhovor č. 4: paní Dana, Královehradecký kraj

(T): Jak byste popsala vaši rodinu?

(D): Jako že máme hnědý vlasy a oči? Nechápu tu otázku.

(T): Myslím, kolik máte dětí, kolik jim je let a z kolika členů se skládá vaše rodina?

(D): Moje rodina má 7 členů. Já jsem ... a je mi 40 let, pracuji jako uklízečka tady u nás v hotelu, můj manžel .....pracuje na benzínce, dřív pracoval tak různě na stavbě, v autodílně, no ale teď se moc nedaří a je mu 45. Máme dvě holky. Jedna studuje na kadeřnici a je jí 16, druhá, jí bude 18 a studuje střední s maturitou, moc chytrá je, bude z ní jednou velká osobnost. No a máme ještě syna, ale nevím, kde je a co dělá, chytil se kamarádíčků, no takových těch zlodějských a pak někam odešel, ten studoval rok učňák, ale my ho už nechceme nikdy vidět.

(T): Kdo se u vás více stará o výchovu vašich dětí?

(D): No já, kdo jiný. Chlap je celý den v práci a nemá čas dělat svačiny a pomáhat holkám, to dělám já, ale ne, že se nestará, to jako ne, občas na ně zakřičí, nebo jim něco koupí, ale nejvíce já.

(T): Dále se zeptám, jak vypadá vaše výchova, o co se snažíte a k čemu vedete děti?

(D): No snažím se, aby si šly za tím, co chtějí dělat, ale často jsou to blbosti, tak je krotím, ale chci, aby si našly dobře placenou práci, bez peněz se žít nedá. Jedna dcera není moc chytrá, ve škole jí to nešlo tak nám o nějakou školu nešlo, ale ona nechtěla ani učňák, tak jsem jí řekla, že ani náhodou, já sama mám jen základku a dva roky na škole, ale nikde mě nechtěli dát práci a nechci, aby musela jen někde uklízet, jak já a nemít dost peněz, tak šla holka na kadeřnici aspoň. No a druhá dcera, tu jsem nutit nemusela, ta chtěla sama jít na střední s maturitou, aby ji prý nesrovnávali s cikánkou.

(T): Takže je pro vás vzdělání důležité?

(D): To rozhodně jo, nechci je nutit do maturity, ale něčím se vyučit musí. To kluk, ten dělal chvíli učňák, ale pak toho nechal a utekl, takže holky musí ve škole vydržet, aby pak v životě za něco stály. No a hlavně, aby měly děti až po tom, ne během chození do školy.

(T): A co dalšího je pro vás dá se říct důležité?

(D): Jako nevím, nepřemýšlela jsem o tom. Ale asi to, že jsme rodina a že bydlíme spolu, i když syn odešel, tak je to pro nás důležitý. Bydlí s námi ještě moji rodiče a sestra, rodina musí držet spolu a pomáhat si.

(T): Snažíte se svým dětem předávat třeba nějaké své hodnoty?

(D): Jo, to jo, ty hodnoty určitě. Pokaždý když se do něčeho holky zapletou, tak jim řeknu, jak bych to řešila já a že to mají tak udělat. Nebo učím holky, jak vařit a jak by se měly před chlapem chovat. Každá holka musí umět vařit, to je jasný a chlap pro něj je zas důležitá víra, chodí v neděli do kostela s holkama.

(T): Takže vy jste věřící rodina?

(D): Jo, to jo, celá rodina jsme věřící, každou neděli chodí můj chlap s holkama na mši a celou rodinou, ale já ne, já vařím a uklízím. Ale holky musí chodit, na to je chlap háklivej. Holky chodily dřív i do kroužku ve škole, tady od církevní komunity nebo co to bylo, ale hodně je to bavilo. Mě k tomu máma taky nutila a já chodila, ale už na to nemám čas, celý týden v práci a v sobotu jezdíme na hřbitov a v neděli uklízím, ale je to důležitý tam chodit.

(T): A řídíte se křesťanským životem a desaterem?

(D): Ne, nebo jak co.

(T): Předtím jste se zmínila, že žijete s dalšími členy rodiny v domácnosti, pomáhají vám s výchovou?

(D): Tak moje máma ta řeší s holkou hodně to náboženství, má pořád nějaký otázky a já tomu nerozumím a ona jí zas pomáhá s nákupama a taky ji učí vařit. Moje sestra, ta si zas hodně rozumí s druhou holkou, se kterou řeší pořád hadry a účesy, ona si na ní totiž zkouší účesy, když studuje tu kadeřnici. Hodně mi pomáhají, dřív holky pořád hlídaly, když jsem byla v práci a mohla jsem je nechat doma, školka byla moc drahá. Chci, aby pak holky bydlely tady někde, aby s námi zůstaly. Tu výchovu už teď moc neřešíme, holky už jsou dost velký a maj svou hlavu, ale starám se o ně a chlap taky, občas zakřičí, ale jinak je hodnej a má je rád.

(T): Jak nejčastěji s dcerami trávíte volný čas?

(D): No, tak nakupujeme, to si hodně užíváme třeba v sekáči, nebo si zajdeme na nehty a taky si hodně povídáme, koukáme na televizi a chodíme se starat o zahrádku mojí mámy, co máme za barákem.

(T): Dodržujete nějaké rodinné, romské tradice?

(D): Ne, vůbec, normálně klasický tradice, ale romský ne, nejsme v komunitě, tak nemusíme.

Příloha č. 5

Rozhovor č. 5: pan Emil, Pardubický kraj

(T): Popište mi prosím pro začátek sebe a svou rodinu?

(E): Tak jmenuju se (...) a je mi 23 roků, pracuji v (...) za pokladnou. Mám dceru 6 let a syna 3 roky. Žiju se svou přítelkyní, která se jmenuje (...) a je jí 24. Žijeme u našich, teda u mých rodičů, a žije s náma ještě brácha a jeho holka. Přítelkyně je ještě na mateřský, ale jinak má učňák v oboru švadlena, já nemám nic.

(T): Máte v tak velké rodině rozdělené role? Kdo se, o co stará v domácnosti?

(E): No, tak v tolika lidech to asi nejde. Všichni všechno. Moje máma vaří, stará se o nás, uklízí. Hlídá děti, takový ty práce. Já s tátou chodíme do stejný práce, takže makáme spolu a chodíme domů k večeru, moje žena si přivydělává v samošce, jinak taky hlídá děti a stará se o ně. Já pracuji, nosím peníze, nevím co víc říct.

(T): A kdo se nejvíce stará o výchovu vašich dětí?

(E): Nejvíce asi moje žena, ta je vodí do školy a školky, i když do školky malej moc nechodí, je to zbytečný, když ho může hlídat brácha nebo máma. Spíš moje žena, já na to nemám čas moc.

(T): A zapojujete své děti do péče o domácnost, nebo péče o sourozence?

(E): Dcera musí pomáhat s malým, má na to věk, pomáhá ho oblíct a furt si hrajou a něco dělaj. Jinak pomáhá s úklidem a tak.

(T): Jak se připravujete s dětmi do školy a školky?

(E): Jsou ještě malý, není potřeba se do školy připravovat, jde jí to tak.

(T): A naopak, jak trávíte volný čas?

(E): Po škole nevím, nejsem doma, ale asi jsou doma nebo venku. O víkendu jsou venku s ostatníma, nebo koukaj na telku a počítač.

(T): Je něco, co po svých dětech vyžadujete?

(E): Aby se nestyděly za to, že jsou cigáni a doma aby mluvily s našima ponašem, přes to nejede vlak, nebudou mluvit jen jak vy. To, že jsou cigáni a že patří do naší rodiny, tak aby se tak chovaly. Nebudou mluvit sprostě, u nás se tak nemluví, jinak asi nic.

(T): Co je pro vás ve výchově dále důležité?

(E): Aby zůstaly v rodině, nikam neodešly, ctily naší, rodinu. Dcera chodí na romský tance, to jsem fakt rád a dělá dobrý věci v takovém kroužku romský komunity, sbírají odpadky a tak. Chci, aby se holka dobře vdala a měla slušnou práci. Po klukovi chci, aby jednou se o nás postaral. Aby měl aspoň školu nějakou, ne, jak já, já blbec měl moc brzo

rodinu, ne, to jako já je mám rád, ale nedodělal jsem a nejsem nic a to pro ně nechci, jako práci mám, ale pro ostatní v rodině jsem k smíchu, ani nemůžeme žít sami. No a musí dodržovat naše pravidla

(T): Mohu se zeptat, jaká jsou ta pravidla?

(E): No, jako nemluvit sprostě, pomáhat, žádný bílý u nás doma, promiň, ale prostě domů jako ani se s nimi nijak moc nepřátelit, nepřinese to nic dobrého, nedej bože, že by holka nebo kluk měli bílýho. A tak.

(T): Takže své děti nepodporujete v kontaktu s jinými dětmi ze školy nebo z okolí s neromy.

(E): Ani náhodou.

(T): Vyznáváte nějaké náboženství?

(E): Taky vůbec, na to nejsem a nějaký náboženství, to jsou výmysly.

(T): Mají vaše děti nějaké záliby, koníčky?

(E): No, ty romský tance a chodí do takového komunitního kroužku. Jsou mezi svýma venku a hrajou si.

(T): Máte s ženou nějaké hodnoty, které se společně snažíte dětem předat?

(E): To asi ne, nevím moc, co to je, možná aby se nikdy nestyděly za to, že jsou Romové? To je hodnota? Nebo aby si dobře plánovaly budoucnost, protože když si neuvědomí, co se může stát, můžou mít pak kupu dětí a žádný peníze.